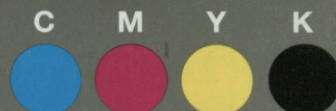

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA WOJSKOWA
im. M. W. FRUNZEGO

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP
im. gen. broni Karola Świerczewskiego

ASG wewn. 3432/79

Do użytku służbowego

Egz. Nr 19

KIERUNKI DOSKONALENIA METODYKI
KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA SŁUCHACZY
AKADEMII DOWÓDCZYCH W NAUCZANIU
PRZEDMIOTÓW OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/159

05-000979-002-0

12784

MOSKWA, WARSZAWA

1977

AKADEMIA WOJSKOWA
im. M. W. FRUNZEGO

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP
im. gen. broni Karola Świerczewskiego

ASG wewn. 3432/79

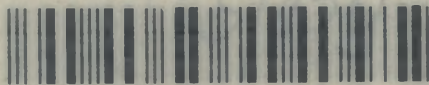
Do użytku służbowego

Egz. Nr 19

**KIERUNKI DOSKONALENIA METODYKI
KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA SŁUCHACZY
AKADEMII DOWÓDCZYCH W NAUCZANIU
PRZEDMIOTÓW OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH**

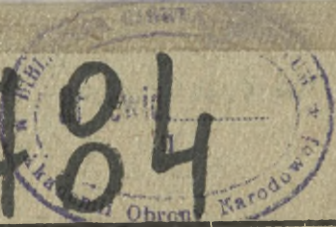
Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/159

05-000979-002-0

12784

MOSKWA, WARSZAWA

1977

AKADEMIA WOJSKOWA
im. M.W. FRUNZEGO

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP
im.gen.broni K.Świerczewskiego

ASG wewn. 3432/79

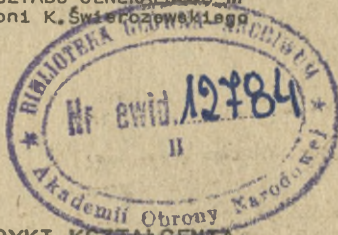
Do użytku służbowego

Egz.nr 19

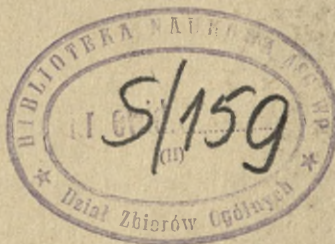
ZATWIERDZAM

KOMENDANT
AKADEMII WOJSKOWEJ
im. M.W. Frunzego

KOMENDANT
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO WP
im.gen.broni K.Świerczewskiego

KIERUNKI DOSKONALENIA METODYKI KSZTAŁCENIA
I WYCHOWANIA SŁUCHACZY AKADEMII DOWÓDCZYCH
W NAUCZANIU PRZEDMIOTÓW OPERACYJNO-TAKTY -
CZNYCH

MOSKWA, WARSZAWA

1977 rok

149721

Tłumaczył z języka rosyjskiego płk dr R. SIELECKI

TREŚĆ

	<u>Str.</u>
I. Metodyka opracowania programów studiów	7
1. Główne zasady opracowania programów studiów	7
2. Metodyka opracowania programów studiów	12
3. Metodyka opracowania planów tematycznych	31
II. Szczegółowe metodyki nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych i główne kierunki ich doskonalenia	34
1. Przeznaczenie szczegółowych metodyk nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych	34
2. Struktura i treść szczegółowych metodyk nauczania	37
3. Główne kierunki doskonalenia metodyk szczegółowych	42
III. Kierunki podwyższania efektywności nauki własnej słuchaczy	57
1. Rola i miejsce samodzielnej pracy słuchaczy w procesie kształcenia ...	57
2. Zasady organizacyjno-metodyczne planowania nauki własnej	61
3. Organizacja nauki własnej słuchaczy.	63

ZAŁĄCZNIKI:

1. Model osobowości dowódcy	79
2. Schemat opracowania programu studiów z przedmiotów operacyjno-taktycznych	81
3. Funkcje nauki własnej słuchaczy	83
4. Przykładowy kalendarzowy plan pracy słu- chaczy na naukę własną w zakresie samo- dzielnego podejmowania decyzji	85

Sławny jubileusz 60-lecia Wielkiej Rewolucji Październikowej narody państw socjalistycznych uczciły wielkim pracowniczym i politycznym zrywem. Wzrosła aktywność twórcza mas, a wszyscy ludzie pracy krajów socjalistycznych wraz ze swoimi siłami zbrojnymi, dla uczczenia tej znamiennej daty odnieśli szereg osiągnięć w budowie socjalizmu i umacnianiu obronności obozu socjalistycznego.

Podjęmując niniejsze wspólne opracowanie naukowo-badawcze u progu sławnego jubileuszu, zespół autorski także dążył do wniesienia w miarę możliwości określonego wkładu na rzecz dalszego podniesienia efektywności i skuteczności kształcenia kadr oficerskich w dwóch bratnich armiach.

Niniejsza praca zawiera wyniki wspólnych badań prowadzonych w Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego i Akademii Sztabu Generalnego WP w dziedzinie doskonalenia metodyki kształcenia i wychowania słuchaczy akademii dowódczych w przedmiotach operacyjno-taktycznych.

W niniejszej pracy na podstawie analizy doświadczeń dydaktyczno-wychowawczych w obydwu akademiach, stanu i perspektyw rozwoju nauki wojennej, przy uwzględnieniu stale wzrastających wymagań w kształceniu kadr dowódczych przedstawiona jest następująca tematyka:

- metodyka opracowania programów nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych;
- treść szczegółowych metodyk nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych i główne kierunki ich doskonalenia;
- kierunki podnoszenia efektywności nauki własnej słuchaczy.

Wyniki przeprowadzonych badań mogą być pomocne kadrze dydaktyczno-naukowej w planowaniu i prowadzeniu procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Kierownicy nauki pracy: zastępca komendanta Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego do spraw naukowych doktor nauk wojskowych profesor generał lejtenant W.G. Rezniczenko i zastępca komendanta Akademii Sztabu Generalnego WP gen. bryg. Z. Jurewicz.

W opracowaniu materiałów uczestniczyli ponadto:

- z Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego kandydaci nauk wojskowych docenci pułkownicy: K. Kusz-
Zarko, I.I. Świtow, E.M. Elpierin;
- z Akademii Sztabu Generalnego WP: płk dr R. Sielecki, płk dr T. Wójcik, płk doc. dr hab. J. Zachrzewski, ppłk mgr P. Zacharjasiewicz.

I. METODYKA OPRACOWANIA PROGRAMÓW STUDIÓW

1. Główne zasady opracowania programów studiów

Program studiów danej uczelni jest dokumentem o państwowym znaczeniu. Przy jego opracowaniu należy kierować się następującymi zasadami: partyjności i naukowości; podporządkowania celów kształcenia i wychowania praktycznym wymaganiom szkolenia wojsk; współzależności treści kształcenia od charakteru przyszłej działalności absolwenta; jedności fachowych i pedagogicznych aspektów kształcenia oficerów; psychologiczno-dydaktycznej zależności treści nauczania; selektywności doboru i strukturalizacji treści nauczania.

Istota zasady partyjności i naukowości polega na ścisłym związku treści przedmiotów operacyjno-taktycznych ze społecznymi, a także ocenie treści przedmiotów operacyjno-taktycznych z punktu widzenia zapewnienia możliwości kształtowania u słuchaczy właściwej postawy ideologicznej. Dlatego też przy opracowywaniu programu studiów konieczne jest uwzględnienie odpowiednich form i metod wychowania w toku nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych. Dotyczy to wszystkich zajęć, ćwiczeń, a także praktyki.

Naukowość zapewnia się w programie studiów poprzez szczegółową analizę teorii i dobór wiedzy dotyczącej, podstawy każdego przedmiotu oraz poprzez ustalenie wzajemnego stosunku teorii i praktyki.

Istota zasady podporządkowania celów kształce-
nia i wychowania praktycznym wymaganiom szkolenia
wojsk wynika z zasady dydaktycznej związku teorii
z praktyką i polega na tym, że głównym zadaniem
akademii jest nie tylko wyposażenie słuchaczy w od-
powiedni zasób wiadomości, umiejętności i nawyków,
ale także przygotowanie ich do skutecznego wykony-
wania obowiązków na stanowiskach służbowych, które
obejmą po zakończeniu studiów i do ich przyszłej
działalności.

Dlatego też punkt wyjścia przy określaniu tre-
ści nauczania stanowią wymagania wobec absolwentów
podporządkowane charakterowi ich obowiązków funk-
cyjnych w jednostkach. Tym wymaganiom z kolei po-
winny być podporządkowane cele nauczania poszcze-
gólnych przedmiotów. Nieprzestrzeganie tej zasady
może doprowadzić do tego, że przekazywanie i kształ-
towanie w toku studiów różnych wiadomości i umie-
jętności będzie traktowane jako cel sam w sobie.

Istota zasady współzależności treści kształce-
nia od charakteru przyszłej działalności absolwen-
ta polega na tym, że funkcje poszczególnych przed-
miotów w systemie kształcenia powinny być uzależ-
nione od charakteru obowiązków służbowych, które
będą wykonywać absolwenci uczelni.

Tematyka w poszczególnych przedmiotach powinna
uwzględniać wszystkie elementy przyszłej działalno-
ści absolwentów. Przygotowanie oficerów w akademii
powinno przewidywać:

a/ opanowanie określonych wiadomości z taktyki,

sztuki operacyjnej i strategii, o siłach i środkach walki zbrojnej, o ich znaczeniu oraz możliwościach bojowych i technicznych;

b/ ukształtowanie określonych umiejętności i nawyków w dowodzeniu wojskami i wykorzystywaniu różnych metod i środków w różnorodnych warunkach i sytuacjach;

c/ opanowanie wiadomości i umiejętności w kierowaniu szkoleniem bojowym i politycznym oraz codziennym życiem i działaniem wojsk;

d/ opanowanie niezbędnych wiadomości i umiejętności w zakresie nieprzerwanego i samodzielnego podnoszenia swoich kwalifikacji w celu stałego narastania wiedzy oraz doskonalenia umiejętności i nawyków w dziedzinie dowodzenia oddziałami i związkami taktycznymi tak w czasie wojny, jak i w okresie pokojowym.

Zasada jedności fachowych i pedagogicznych aspektów kształcenia oficerów jest ściśle związana z zasadą podporządkowania celów kształcenia i wychowania praktycznym wymaganiom szkolenia wojsk. Jej istota wyraża się w tym, że planowany proces studiów można równocześnie rozpatrywać w dwóch aspektach:

a/ aspekt fachowy - jako proces stopniowego wykonywania podstawowego zadania akademii - przygotowania absolwenta do praktycznej działalności w wojskach;

b/ aspekt pedagogiczny - jako proces opanowania określonych wiadomości, umiejętności i nawyków. Pod-

stawą jedności tych aspektów jest ścisły związek /jedność/ procesu nauczania i wychowania oraz traktowanie zawodu nauczyciela akademickiego zarówno jako fachowca-specjalisty i jako pedagoga. Nieprzestrzeganie tej zasady może sprowadzić do uproszczeń w procesie kształcenia, do formalnego przygotowania absolwentów lub nadmiernego teoretyzowania przekazywanego słuchaczom materiału. Przestrzeganie tej zasady zapewnia racjonalny podział na teoretyczne i praktyczne przygotowanie oficerów pozwalając skutecznie wyposażyć ich w umiejętności do wykonywania obowiązków funkcyjnych w wojskach oraz nauczyć samodzielnie doskonalić swoją wiedzę.

Istota zasady psychologiczno-dydaktycznej zależności treści nauczania polega na uwzględnieniu stopnia świadomości i zainteresowania słuchaczy w procesie studiów oraz stopnia mistrzostwa nauczycieli akademickich i stanu bazy szkoleniowej. Ważna jest przy tym zgodność zakresu programu /treści przekazywanej wiedzy/ z ilością godzin przeznaczonych na studia.

Nieprzestrzeganie tej zasady może doprowadzić do niezgodności wyników pracy słuchaczy i wykładowców z założonymi wynikami studiów. Z drugiej jednak strony wymagania co do zakresu wiedzy słuchaczy powinny być formułowane z uwzględnieniem możliwości ich realizacji.

Każdy przedmiot nauczania ma określony ciężar gatunkowy w praktycznej działalności dowódcy i w procesie kształcenia słuchaczy. Dlatego też podział

godzin na poszczególne przedmioty powinien być dokonywany proporcjonalnie do ciężaru gatunkowego każdego z przedmiotów.

Przestrzeganie tej zasady polega na dokładnym formułowaniu celów każdego z przedmiotów i przeprowadzeniu wszechstronnej analizy pracy dowódcy. Wy - mienione czynniki odgrywają istotną rolę podczas opracowania programu studiów, określają jego treść, a następnie formy, metody i środki nauczania.

Stosowanie zasady doboru i strukturalizacji treści nauczania wyraża się w tym, że uczelnia powinna wybrać z szerokiego wachlarza informacji i wiedzy wojskowej jedynie najważniejsze, najbardziej cenne i niezbędne treści.

Ważność i cenność treści nauczania przeznaczo - nych do przekazania w toku studiów ocenia się z po - zycji konieczności: kształtowania u słuchaczy logi - cznego i dialektycznego myślenia; narastania wiado - mości i umiejętności; przygotowania ich do twórcze - go postępowania w wypełnianiu obowiązków funkcj - nych i umiejętności samodzielnego doskonalenia swo - jej wiedzy.

Ważną i skomplikowaną sprawą w rozstrzygnięciu tych problemów jest określenie kryteriów oceny waż - ności treści, które mają być przekazane. Najbar - dziej realna jest ocena tych treści przez pryzmat przyszłej działalności oficerów. Ważność treści nauczania może być określona przez analogię ważno - ści poszczególnych elementów działalności dowódców lub oficerów sztabów. Warunkuje to konieczność sze -

reagowania i porównywania wszystkich elementów pracy, do wykonywania której przygotowani są słuchacze uczelni. Tym samym przestrzeganie zasady doboru treści jest centralnym ogniwem naukowego uzasadnienia programów studiów. Dewizą programu studiów powinno być: „wszystko co konieczne, nic zbędnego”.

Dobre treści rozmieszcza się, w programie studiów w logicznej kolejności /strukturze/ z uwzględnieniem zasad dydaktycznych.

Realizacja powyższych zasad wymaga stosowania określonej metodyki opracowania programu studiów. Poniżej zawarte są niektóre zalecenia niezbędne przy rozstrzygnięciu omówionych problemów podczas planowania przedmiotów operacyjno-taktycznych.

2. Metodyka opracowania programów studiów

Za podstawę do opracowania programów studiów należy brać pod uwagę wymagania i zadania określone przez partię i ministra obrony narodowej w stosunku do specjalności danego profilu. Ponadto bierze się za podstawę stopień rozwoju nauki wojennej oraz wszechstronną analizę potrzeb w przygotowaniu danego specjalisty i doświadczenia dydaktyczno-wychowawcze uczelni.

Program studiów uczelni wojskowej składa się zazwyczaj z dwóch rozdziałów.

Pierwszy rozdział zawiera:

- ogólne cele i zadania kształcenia w danej akademii;

- ogólny zakres wiadomości, umiejętności i nawyków, które powinni opanować słuchacze;
 - zasadnicze wskazówki organizacyjne i kolejność studiowania przedmiotów;
 - rozliczenie godzin na poszczególne przedmioty.
- Drugi rozdział zawiera:
- cele nauczania każdego przedmiotu;
 - niezbędny zakres wiadomości, umiejętności i nawyków, które słuchacze powinni opanować z każdego przedmiotu;
 - treść przedmiotu;
 - ogólne rozliczenie godzin na poszczególne tematy w każdym z okresów roku akademickiego.

Rozstrzygnięcie tych wszystkich problemów w toku opracowania programów studiów powinno przebiegać w logicznej kolejności z uwzględnieniem omówionych wyżej zasad i wzajemnie ze sobą powiązanych czynników, zapewniających optymalne rozwiązanie każdego z problemów. Inaczej mówiąc, niezbędne jest wypracowanie i stosowanie uzasadnionej naukowo metodyki opracowania programów.

Metodyka taka powinna określać:

- cele i zadania kształcenia;
- ogólny zakres wiadomości, umiejętności i nawyków niezbędnych absolwentowi;
- wykaz przedmiotów, cele nauczania, zakres wiadomości, umiejętności i nawyków, które w wyniku nauczania tego przedmiotu słuchacz powinien opanować;
- rozliczenie godzin na przedmioty;

- treść każdego przedmiotu i ilość godzin na jego teoretyczne i praktyczne nauczanie.

Przedmioty operacyjno-taktyczne w procesie kształcenia w akademiach dowódczych zajmują dominujące miejsce. Wieloletnie doświadczenie pokazuje, że na przedmioty te przeznaczona się od 75 do 85% całości czasu na studia.

Celowo jest w następującej kolejności opracowywać program:

a/ określić ogólne wymagania dla przygotowania oficerów danego profilu;

b/ określić zakres wiadomości i umiejętności absolwentów;

c/ wymienić /wykonać spis/ wszystkie przedmioty specjalne i operacyjno-taktyczne;

d/ dokonać podziału czasu na poszczególne przedmioty;

e/ określić treść przedmiotów i ich podział na teoretyczną i praktyczną część nauczania.

Praktyczna realizacja tych zaleceń może przebiegać w następujący sposób.

a/ Określenie ogólnych wymagań dla przygotowania oficerów danego profilu

Partie państw socjalistycznych uczestników Układu Warszawskiego zawsze traktowały przygotowanie kadr oficerskich jako jedno z ważniejszych zadań umocnienia obronności poszczególnych krajów oddzielnie i całego obozu w całości. Znalazło to swoje odbicie w szeregu dokumentów wydanych przez organa partyjne i państwowe.

Na przykład w Uchwale VII Zjazdu PZPR czytamy:
"Partia nadal będzie działać na rzecz dalszego umocnienia siły obronnej państwa doskonalenia systemu obronnego, na rzecz zapewnienia wysokiej sprawności bojowej wojska i należytego wyposażenia. Troszczyć się będzie o stałe pogłębianie świadomości politycznej oraz zwartości ideowo-moralnej sił zbrojnych, o umocnienie społecznego autorytetu i uznania dla żołnierzy spełniających ofiarnie swoje zaszczytne obowiązki wobec socjalistycznej ojczyzny. Należy rozwijać i pogłębiać patriotyczne i internacjonalistyczne wychowanie żołnierzy, doskonalić system szkolenia oraz nieustannie pogłębiać więź wojska ze społeczeństwem, ludowe Wojsko Polskie będzie nadal wносить wkład do społeczno-ekonomicznego rozwoju kraju, do tworzenia i wdrażania postępu naukowo-technicznego, do przygotowania ideowych, zdyscyplinowanych, wysoko kwalifikowanych kadr" /VII Zjazd PZPR. Podstawowe materiały i dokumenty, s. 263/.

W świetle tych zadań, a także zadań postawionych przez ministra obrony narodowej, można ująć w programie przykładowo zadania, z których powinno wynikać:

- bezgraniczne oddanie partii i socjalistycznej ojczyźnie, wysoka świadomość ideowo-polityczna, znajomość marksistowsko-leninowskiej teorii i proletariacki internacjonalizm;

- wysoki stopień ogólnego i operacyjno-taktycznego wykształcenia, głęboka znajomość podstaw organizacji i prowadzenia działań bojowych, użycia rodzajów wojsk i służb, oraz zagadnień dowodzenia,

ugruntowane praktyczne nawyki w organizacji działań bojowych i dowodzenia wojskami w walce;

- umiejętność utrzymywania stałej gotowości bojowej wojsk i kierowania ich bojowym i politycznym szkoleniem;

- wysoki poziom dyscypliny, wewnętrzna gotowość i zdolność do dokładnego wykonywania rozkazów;

- zdolności organizatorskie, umiejętność pracy z ludźmi, liczenie się z opinią kolegów, zdolność do organizowania i podporządkowania swojej woli pojedynczych ludzi i zespołów żołnierskich, umiejętność ich mobilizacji do wykonywania zadań w każdej sytuacji;

- wysokie wartości moralno-psychiczne, a przede wszystkim wytrzymałość na trudy, odwaga, męstwo, zdecydowanie, samodzielność, prawdomówność;

- umiejętność szkolenia i wychowywania podwładnych, przejawianie stałej troski o nich w połączeniu z wysoką i sprawiedliwą wymagalnością;

- doskonała kondycja fizyczna, wytrzymałość, pozwalająca znieść długotrwały wysiłek fizyczny;

- wysoka kultura i szeroka erudycja.

Treść programu studiów powinna przede wszystkim sprzyjać opanowaniu tych wartości przez słuchaczy. W celu opracowania programu konieczne jest określenie ogólnego zakresu wiadomości i umiejętności niezbędnych oficerom profilu dowódczego.

b/ Określenie ogólnego zakresu wiadomości i umiejętności absolwentów. Ogólny zakres wiadomości i umiejętności absolwentów akademii dowódczych wy-

nika z ogólnych wymagań w stosunku do przygotowywania kadr oficerskich, ich służbowego przeznaczenia i obowiązków funkcyjnych, stanu i perspektyw rozwoju nauki wojennej. Metodyka określenia niezbędnego zakresu wiadomości i umiejętności absolwentów akademii dowódczych opiera się na analizie modelu osobowości.

Akademie dowódcze mają obowiązek przygotowywać oficerów z wyższym wykształceniem do objęcia dowódczych i sztabowych stanowisk w oddziałach i związkach taktycznych. Jeden z wariantów modelu osobowości absolwenta uczelni dowódczej przedstawia załącznik 1. Model ten został opracowany na podstawie analizy ogólnych wymagań w stosunku do oficerów profilu dowódczego i ich obowiązków funkcyjnych. Zawiera on główne kierunki działalności oficerów pionu dowódczego, ich treść, a także te wartości, które powinni zdobyć i opanować.

Przy określaniu niezbędnego zakresu wiadomości i umiejętności absolwentów w dziedzinie operacyjno-taktycznej należy kierować się tym działem modelu osobowości, który określa obowiązki funkcyjne oficerów pionu dowódczego /załącznik 1/.

Jak wynika z przedstawionego modelu osobowości, na obowiązki funkcyjne składają się cztery główne kierunki działalności: dowodzenie wojskami w walce; utrzymanie gotowości bojowej wojsk; kierowanie szkoleniem bojowym i politycznym, kierowanie gospodarką jednostki i codziennym życiem wojsk.

W każdym z tych rodzajów działalności można wy-

odrębnić jeszcze szereg elementów. I tak na przykład, dowodzenie wojskami w walce można rozłożyć na następujące elementy składowe: podjęcie decyzji do działań; postawienie zadań bojowych; planowanie i organizowanie walki; organizacja współdziałania; zabezpieczenie działań bojowych; kierowanie walką; zbieranie i uogólnianie danych o sytuacji; precyzyjne wyznaczanie zadań w toku prowadzenia walki itd.

Drugi kierunek działalności - kierowanie szkoleniem bojowym i politycznym - zawiera następujące elementy składowe: planowanie szkolenia bojowego i politycznego; urządzenie i wykorzystywanie bazy szkoleniowej; opracowywanie materiałów i pomocy szkoleniowych; prowadzenie ćwiczeń i innego rodzaju szkolenia; kontrola przebiegu szkolenia itd.

Podczas realizowania każdego z elementów działalności dowódca lub oficer sztabu wypełnia szereg różnych operacji. Na przykład przy podjęciu decyzji do działań bojowych wyjaśnia zadanie, ocenia położenie, a w tym położenie nieprzyjaciela, wojsk własnych, teren i inne warunki sytuacji oraz przeprowadza kalkulacje i podejmuje decyzję.

Aby absolwent akademii mógł skutecznie poradzić sobie ze swoimi obowiązkami funkcyjnymi po ukończeniu studiów - powinien opanować niezbędne wiadomości i umiejętności w celu wykonania każdej operacji, elementu i rodzaju działania w całości.

Przy pomocy modelu osobowości można przeanalizować wszystkie kierunki a w nich elementy działalności i na tej podstawie określić zakres wiadomości

i umiejętności absolwentów w każdym rodzaju działalności.

Taka analiza pozwala na określenie tego co absolwenci powinni:

Znać:

- charakter wojny, zasady nauki wojennej i sztuki operacyjnej, teorię walki /operacji/;
- podstawy użycia rodzajów sił zbrojnych, wojsk i służb;
- strukturę organizacyjną, możliwości bojowe oraz taktyczno-techniczną charakterystykę sprzętu bojowego wojsk własnych i przeciwnika;
- poglądy przeciwnika na prowadzenie współczesnych działań bojowych;
- podstawy dowodzenia wojskami, metody pracy dowódców i sztabów, podstawy procesów automatyzacji dowodzenia;
- zasadnicze etapy i prawidłowości rozwoju sztuki wojennej;
- teatr działań wojennych.

Umieć:

- podejmować uzasadnione decyzje w ograniczonym czasie, organizować działania bojowe;
- dowodzić wojskami w toku działań bojowych przy pomocy technicznych środków dowodzenia;
- sprawnie przeprowadzać wszelkie operacyjno-taktyczne kalkulacje przy wykorzystaniu techniki obliczeniowej.

W ten sposób określone niezbędne wiadomości i umiejętności w każdym rodzaju działalności sumują

się, a następnie otrzymuje się ogólny zakres wiedzy absolwentów.

c/ Wymienienie wszystkich operacyjno-taktycznych i specjalnych przedmiotów.

Sporządzenia wykazu wszystkich przedmiotów wykładanych w akademii dokonuje się na podstawie analizy istniejącej teorii współczesnej walki /operacji/ i uczestniczących w niej sił i środków z uwzględnieniem ustalonego zakresu wiadomości i umiejętności absolwentów.

Na wstępie wychodząc z ogólnego celu akademii i szczebla przygotowania kandydatów na studia, określa się szczeble kształcenia, na których niezbędne jest uczenie organizacji i prowadzenia działań bojowych /operacji/.

Uwzględniając powyższe dane przeprowadza się szczegółową analizę teorii współczesnej walki /operacji/, uczestniczących w niej sił i środków oraz dokonuje się zestawienia przedmiotów, opanowanie których zapewni otrzymanie przez słuchaczy określonych wiadomości i ukształtowanie umiejętności.

I tak na przykład, aby słuchacze umieli organizować działania bojowe i kierować wojskami na stanowiskach przewidzianych dla nich po ukończeniu akademii, trzeba nauczyć ich taktyki i sztuki operacyjnej odpowiednio do danych szczebli.

Ponieważ współczesna walka jest dwustronna i prowadzi się ją z konkretnym przeciwnikiem, należy nauczyć słuchaczy umiejętnego organizowania i prowadzenia rozpoznania, uczyć ich organizacji, możli-

wości bojowych i taktyki ewentualnego przeciwnika.

Kierowanie walką jest możliwe tylko przy pomocy sztabu. Dlatego też absolwent powinien znać pracę sztabu i umiejętnie wykorzystywać go przy organizowaniu i prowadzeniu walki. Dlatego istnieje między innymi potrzeba nauczania przedmiotu służby sztabów.

We współczesnej walce uczestniczy olbrzymia ilość różnorodnych środków walki: lotnictwo, wojska rakietowe, wojska łączności itd. Tak więc, dowódca powinien znać ich charakterystykę taktyczno-techniczną, zasady wykorzystania w walce, powinien umiejętnie je zastosować, organizować między nimi współdziałanie itd. Dlatego też taktyka bojowego wykorzystania każdego rodzaju sił zbrojnych, wojsk czy służby powinna stanowić oddzielny przedmiot nauczania.

Stosowanie we współczesnej walce broni masowego rażenia stwarza konieczność poznania jej właściwości bojowych i organizacji niezawodnej przed nią obrony.

Na organizację i prowadzenie działań bojowych istotny wpływ wywierają właściwości różnych teatrów działań wojennych i ich kierunków operacyjnych. Aby nauczyć słuchaczy umiejętnego ich wykorzystywania, należy studiować geografię wojenną.

Równocześnie z uczeniem się zagadnień odnoszących się do kierowania wojskami w walce lub operacji, słuchacze powinni ukształtować także umiejętności w zakresie kierowania szkoleniem bojowym.

Temu celowi służy przedmiot metodyki szkolenia taktycznego oficerów, sztabów i wojsk.

Analizując w ten sposób stan nauki wojennej i ustalony zakres wiedzy absolwentów można określić przedmioty nauczania w akademii. Ilość tych przedmiotów może się zmieniać w zależności od konkretnych potrzeb wprowadzenia lub wycofania określonych środków walki itp.

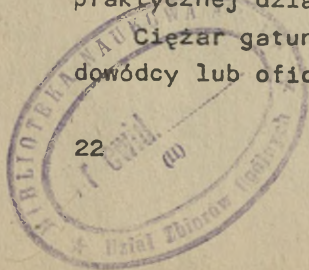
d/ Podział czasu na poszczególne przedmioty.

Wobec dużej ilości przedmiotów operacyjno-taktycznych, niezmiernie ważne jest określenie ciężaru gatunkowego każdego przedmiotu nauczania i ilości czasu przeznaczanego na jego studiowanie.

Przy rozstrzygnięciu tego problemu należy kierować się zasadą podporządkowania celów kształcenia i wychowania praktycznym wymaganiom szkolenia wojsk, to znaczy, że ciężar gatunkowy każdego przedmiotu powinien odpowiadać jego znaczeniu w praktycznej działalności absolwentów w wojskach podczas wykonywania przez nich obowiązków funkcyjnych.

Metodyka określania ciężaru gatunkowego każdego przedmiotu w procesie kształcenia w akademii, jak też metodyka określania poziomu wiedzy absolwentów bazuje na analizie obowiązków funkcyjnych oficerów profilu dowódczego. Konieczna jest więc analiza nie tylko działalności, ale także znaczenia /ciężaru gatunkowego/ przedmiotu nauczania dla praktycznej działalności dowódcy w wojskach.

Ciężar gatunkowy każdego rodzaju działalności dowódcy lub oficera sztabu określa się w procentach

proporcjonalnie do ilości czasu zużywanego praktycznie przez dowódcę podczas wykonywania obowiązków służbowych. Czas ten jednak w warunkach pokoju i wojny nie jest jednakowy. Dlatego też najpierw określa się ciężar gatunkowy różnych rodzajów działalności w okresie pokoju, a następnie w czasie wojny.

W okresie pokoju czas ten uwarunkowany jest realnym planem szkolenia bojowego i politycznego. Określa się go na podstawie analizy przeprowadzonych badań /obserwacji, sondażu, opinii/ pracy dowódców.

Przypuśćmy, że badania działalności dowódców w czasie pokoju pozwolą ustalić następujące dane:

- dowodzenie wojskami XM%
- utrzymanie gotowości bojowej YM%
- kierowanie szkoleniem wojsk ZM%
- kierowanie gospodarką jednostki QM%

Ciężar gatunkowy działalności dowódcy w czasie wojny określa się drogą analizy charakteru pracy dowódcy w okresie ostatniej wojny i możliwego jej charakteru w przyszłości, a także przy pomocy badań. Przypuśćmy, że otrzymamy następujące wskaźniki:

- dowodzenie wojskami XW%
- utrzymanie gotowości bojowej YW%
- kierowanie szkoleniem wojsk ZW%
- kierowanie gospodarką jednostki.. QW%

W celu określenia ciężaru gatunkowego rodzajów działalności w procesie szkolenia konieczne jest zastosowanie metody porównania i logicznej analizy otrzymanych wskaźników.

Na przykład ciężar gatunkowy pierwszego rodzaju działalności w warunkach czasu wojennego niewątpliwie będzie znacznie większy aniżeli w warunkach czasu pokojowego. Mając na względzie, że głównym zadaniem akademii jest przygotowanie kadr dowódczych do wykonywania przez nich obowiązków funkcyjnych w zakresie dowodzenia wojskami w okresie wojny, to ciężar gatunkowy tego rodzaju działalności w procesie studiów powinien odpowiadać jego wskaźnikowi dla okresu wojny, a więc powinien on być równy $R_1 = XW\%^{1/}$.

Pozostały czas dzieli się na inne rodzaje działalności proporcjonalnie do ich ciężaru gatunkowego.

Znając ciężar gatunkowy każdego rodzaju działalności, można określić w procesie studiów ciężar gatunkowy każdego przedmiotu operacyjno-taktycznego.

Nauczanie słuchaczy w zakresie każdego rodzaju działalności odbywa się drogą studiowania różnych przedmiotów operacyjno-taktycznych. Dlatego też w celu określenia ciężaru gatunkowego każdego przedmiotu w procesie studiów, przede wszystkim należy określić ciężar gatunkowy każdego rodzaju działalności.

Należy więc szczegółowo analizować model osobowości absolwenta pod kątem widzenia działań i operacji wykonywanych w poszczególnych rodzajach działalności. Na tej podstawie określa się rolę każdego przedmiotu operacyjno-taktycznego w pracy dowódcy.

1/ R_1 - ciężar gatunkowy w procesie studiów.

Na przykład podczas podejmowania decyzji do działań bojowych dowódca wykorzystuje wiadomości i umiejętności zdobyte w akademii z różnych przedmiotów: taktyki ogólnej, rozpoznania wojskowego, służby sztabów, taktyki rodzajów wojsk itd.

Aby określić ciężar gatunkowy każdego z tych przedmiotów podczas podejmowania decyzji do działań bojowych, przy pomocy pomiaru pracy dowódcy w czasie ćwiczenia, określa się prawdopodobny czas, w którym rozwiązuje się problemy z zakresu poszczególnych przedmiotów podczas wykonywania określonego elementu działalności. Oprócz tego prowadzi się badanie opinii /ankietowanie/ oficerów, w wyniku którego otrzymuje się opinię o ciężarze gatunkowym poszczególnych przedmiotów przy wypracowaniu decyzji do działań bojowych.

Następnie wyniki pomiaru i badania opinii podaje się uogólnieniom i na tej podstawie określa się przykładowy ciężar gatunkowy różnych przedmiotów operacyjno-taktycznych w toku podejmowania decyzji do działań bojowych.

Analogicznie określa się ciężar gatunkowy przedmiotów wchodzących w skład innych elementów działalności mającej związek z kierowaniem walką.

Średnia arytmetyczna ciężaru gatunkowego każdego przedmiotu we wszystkich rodzajach działalności dowódcy stanowi ciężar gatunkowy w zakresie działalności dotyczącej dowodzenia wojskami w walce.

Przykładowy wariant zestawienia wyników badań przedstawi następująca tablica:

Rodzaje działań i ich ciężar gatunkowy	Główne elementy działalności dowódcy	TO	R1AO	WR1A	1td. łącz- nie
Kierowanie walką $R^1 = X_w$	1. Podejmowanie decyzji	15-20	10-15	10-15	100
	2. Postawienie zadań bojowych	25-35	3-5	5-10	100
	3. Organizacja współdziałania	20-30	10-12	10-15	100
	4. Zabezpieczenie bojowe działań	15-20	8-10	-	100
	5. Kontrola i pomoc	30-40	3-5	3-5	100
Ciężar gatunkowy przedmiotów w rodzajach i elementach działalności dowódcy /W%					

Jak wynika z powyższego, określenie ciężaru gatunkowego każdego przedmiotu wg rodzajów działalności pozwolić może na określenie ciężaru gatunkowego danego przedmiotu w całym procesie studiów. Stanowi to z kolei podstawę do podziału budżetu czasu szkoleniowego na wszystkie przedmioty.

Zakres niezbędnych wiadomości i umiejętności z każdego przedmiotu operacyjno-taktycznego określa się na podstawie treści oraz wymagań stawianych absolwentom akademii.

Akademia przygotowuje absolwentów do objęcia przez nich stanowisk dowódczych i sztabowych. Powinny oni w związku z tym, w czasie studiów, w pełnym zakresie poznać przedmiot taktyki ogólnej i umieć stosować zasady teoretyczne w praktycznej działalności.

Dlatego też celem nauczania taktyki ogólnej powinno być opanowanie przez słuchaczy głębokiej wiedzy w dziedzinie walki ogólnowojskowej oraz zdobycie praktycznych nawyków do pracy w roli dowódcy lub oficera sztabu w toku organizacji i prowadzenia działań bojowych.

Tak więc w wyniku studiowania taktyki ogólnej słuchacze powinni:

Znać:

- przedmiot taktyki ogólnej, jej miejsce i rolę w nauce wojennej i sztuce operacyjnej;
- charakter i zasady współczesnej walki ogólnowojskowej;
- organizację, uzbrojenie i możliwości bojowe wojsk własnych i nieprzyjaciela;

- zasady użycia sił i środków w walce ogólnowojskowej;
- rodzaje walki i sposoby jej prowadzenia;
- istotę współdziałania sił i środków w walce;
- zasady wszechstronnego zabezpieczenia działań bojowych;
- zasady kierowania walką itd.

Umieć:

- podejmować uzasadnione decyzje w ograniczonym czasie i organizować działania bojowe;
- kierować walką;
- przeprowadzać niezbędne kalkulacje przy wykorzystaniu środków technicznych.

Celem nauczania taktyki ogólnej i taktyki rodzajów wojsk jest opanowanie przez słuchaczy teoretycznych zasad w zakresie użycia każdego rodzaju wojsk w walce ogólnowojskowej oraz ukształtowanie u słuchaczy niezbędnych umiejętności wykorzystania tych wojsk w praktycznej działalności dowódcy i oficera sztabu.

Niezbędny zakres wiadomości i umiejętności w dziedzinie innych przedmiotów określa się przy uwzględnieniu ustalonego zakresu z taktyki ogólnej i sztuki operacyjnej.

e/ Określenie treści przedmiotów i dokonanie podziału na teoretyczną i praktyczną część nauczania. Treść przedmiotu formułuje się na podstawie celów nauczania, zakresu wiadomości, umiejętności i nawyków przeznaczonych do opanowania z uwzględnieniem wymagań stawianych kandydatom na studia oraz

profilu studiów. W treści przedmiotów operacyjno - taktycznych, w akademii dowódczej nie uwzględnia się tematów, które zawczasu powinny być opanowane przez kandydatów na studia.

Oprócz tego treść przedmiotów operacyjno-taktycznych nie powinna obejmować problemów, które nie będą wchodziły w zakres obowiązków funkcyjnych absolwentów uczelni. I tak na przykład w treści przedmiotu taktyki ogólnej dla grup ogólnowojskowych nie powinno się ujmować problemów wynikających z obowiązków szefów rodzajów wojsk i służb, ponieważ nie wchodzi one w zakres obowiązków dowódcy ogólnowojskowego.

Uwzględniając powyższe, a ponadto wymagania regulaminowe, określa się treść każdego przedmiotu operacyjno-taktycznego odpowiadającą danemu rodzajowi działań bojowych i szczeblowi dowodzenia /natarcie pułku, obrona pułku itp./.

Ponadto należy ustalić odpowiednio właściwy podział przedmiotów na część teoretyczną i praktyczną nauczania.

Należy przy tym uwzględniać to, że ukształtowanie umiejętności i nawyków wymaga więcej czasu, niż opanowanie wiedzy teoretycznej. Podczas nauczania praktycznego słuchacze także uzyskują nowe wiadomości i zgłębiają teorię, zwłaszcza ma to miejsce w czasie omówienia zajęć grupowych i wszelkiego rodzaju ćwiczeń.

Stosunek ilościowy szkolenia teoretycznego do praktycznego powinien być optymalny i odpowiadać ce-

lom nauczania. Szeroki zakres teoretycznej części nauczania może doprowadzić do oderwania procesu dydaktycznego od praktyki i nie zapewnić efektywnego zastosowania wiedzy /teorii/ w praktycznym działaniu. Z drugiej strony nadmiernosc praktycznego nauczania prowadzi do ograniczenia horyzontu poznawczego słuchaczy, sprzyja skłonnościom do stosowania szablonów, ogranicza kształtowanie zdolności do samodzielnej i twórczej działalności, zwłaszcza w konfliktowych i trudnych sytuacjach.

Dlatego też właściwe powiązanie teoretycznej i praktycznej części nauczania jest jednym z zasadniczych wymagań w przygotowywaniu kadr oficerskich w akademii dowódczej.

Podziału tego należy przy tym dokonywać metodą zróżnicowaną, po klasyfikacji każdego przedmiotu. Kryterium w tym przypadku stanowi zakres wiadomości, umiejętności i nawyków dotyczący danego przedmiotu. I tak na przykład wymagania w przedmiocie taktyki ogólnej dotyczą przede wszystkim opanowania umiejętności i nawyków. Dlatego też część praktycznego nauczania będzie znacznie przewyższała część teoretycznego nauczania. Natomiast w przedmiocie historii sztuki wojennej będzie na odwrót. Należy tu wyposażyć słuchaczy przede wszystkim w wiedzę teoretyczną.

Poprawnego podziału na teoretyczną i praktyczną część nauczania można dokonać także na podstawie analizy treści przedmiotu. Analizując treść tematu lub przedmiotu, konieczne jest /z uwzględnie-

niem zakresu wiadomości i umiejętności/ logicznie określić rodzaje zajęć, np. wykłady, seminaria, praca samodzielna, ćwiczenia itp. oraz czas potrzebny na te zajęcia.

Końcowe wyniki takiej analizy pozwolą ustalić optymalne proporcje zajęć teoretycznych i praktycznych.

Wieloletnie doświadczenia wskazują na to, że w akademiach dowódczych na część teoretyczną nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych wydziela się zwykle 25-30% czasu, a na część praktyczną 70-75%. Natomiast na przedmioty o charakterze historii sztuki wojennej - odpowiednio 70-75% i 25-30%.

Tak przedstawia się omówiona wyżej metodyka opracowania programu studiów z przedmiotów operacyjno-taktycznych. Zdaniem autorów pozwala ona rozwiązywać zasadnicze problemy planowania procesu studiów w akademiach dowódczych. Przykładowy schemat opracowania takiego programu przedstawia załącznik 2.

3. Metodyka opracowania planów tematycznych

Na podstawie programu studiów opracowuje się z każdego przedmiotu plany tematyczne.

Plan tematyczny zawiera:

- podział czasu na okresy roku, tematy i rodzaje zajęć;

- tematykę wykładów, seminariów, ćwiczeń.

W opracowaniu planów tematycznych uczestniczą

wszystkie katedry operacyjno-taktyczne. Organizatorem całości pracy jest oddział szkolenia i szef katedry profilującego przedmiotu.

Plan tematyczny powinien ponadto zawierać wykaz materiałów szkoleniowych i literatury niezbędnej do przestudiowania przez słuchaczy. Doboru ilości materiałów i pomocy naukowych należy dokonywać przy uwzględnieniu zgodności zakresu informacji z budżetem czasu szkoleniowego. Dlatego też w pierwszej kolejności trzeba określić czas potrzebny na przerobienie każdego tematu, treść i zakres materiału niezbędnego do przestudiowania, a następnie rozłożyć zajęcia według logicznej kolejności.

W planie tematycznym powinna być uwzględniona optymalna proporcja ilości czasu przeznaczanego na poszczególne rodzaje działań bojowych. Wiadomo, że natarcie jest zasadniczym rodzajem działań bojowych, w następnej kolejności - obrona, a następnie marsz i bój spotkaniowy. Przyjmując taką kolejność za podstawę, można ustalić w planie tematycznym proporcje czasowe między tymi rodzajami działań bojowych.

W tak ustalonych proporcjach dzieli się czas przeznaczony na nauczanie taktyki na wszystkich szczeblach. Następnie czas określony na przerobienie każdego z rodzajów działań bojowych dzieli się na dział teoretycznego nauczania i dział praktycznego nauczania /odpowiednio do ustalonych wcześniej proporcji/.

Po tych czynnościach można przystąpić do doboru materiałów szkoleniowych /literatury/.

W tym celu na podstawie określonej treści każdego problemu, określa się tematy wykładów, seminariów i różnego rodzaju ćwiczeń.

Jeżeli w wyniku tych czynności łączny czas na wszystkie rodzaje zajęć nie będzie się bilansować z ustalonym poprzednio, należy przejrzeć treść zajęć i wybiórczo dokonać zmian w ustalonych zagadnieniach lub w treści i zakresie materiału, który przeznaczony jest do opanowania przez słuchaczy. Czas powinien się bilansować.

Należy tak postępować aż do uzyskania właściwego bilansu. W pierwszej kolejności należy opracować plan tematyczny dla przedmiotu profilującego. Pozostałe katedry opracowując swoje plany tematyczne biorą za podstawę plan przedmiotu profilującego.

W celu przygotowania wysoko kwalifikowanych kadr dowódców i oficerów sztabów zgodnie z opracowanym programem studiów, należy przestrzegać naukowo uzasadnionej metodyki nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych oraz dobrej organizacji nauki własnej słuchaczy.

II. SZCZEGÓŁOWE METODYKI NAUCZANIA PRZEDMIOTÓW OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH I GŁÓWNE KIERUNKI ICH DOSKONALENIA

1. Przeznaczenie szczegółowych metodyk nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych

W rezultacie wieloletniego doświadczenia pedagogicznego w wyższym szkolnictwie wojskowym na równi z ogólną metodyką nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych ukształtowały się i są doskonalone szczegółowe metodyki nauczania każdego z przedmiotów. O ile metodyka ogólna bada i formułuje ogólne zasady i wymagania w zakresie nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych, to metodyki szczególne, kierując się tymi ogólnymi wskazaniem i określając specyficzne właściwości treści, układu metodologicznego i postanowienia w zakresie nauczania każdego przedmiotu operacyjno-taktycznego osobno.

W ostatnich latach w wyższym szkolnictwie wojskowym wiele uwagi poświęcano badaniu zagadnień związanych z opracowaniem i doskonaleniem szczegółowych metodyk nauczania. Zbadanie i uogólnienie nagromadzonych doświadczeń doprowadziło do następujących wniosków i propozycji dotyczących zadań, struktury i treści szczegółowych metodyk nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych.

Przez metodykę szczegółową przedmiotu rozumie się naukowe określenie i uzasadnienie zadań, treści, podstaw /zasad/, metodologicznych prawidłowości i

zasad nauczania danego przedmiotu, a także form, metod i środków nauczania oraz ich kontrolę, odpowiednio do wymagań określonych celami studiów.

Metodykę szczegółową opracowuje się zgodnie z programem studiów. Jest ona przeznaczona dla kadry naukowo-dydaktycznej. Bez względu na to, że metodyki szczegółowe różnych przedmiotów operacyjno-taktycznych różnią się między sobą treścią, metodami i środkami nauczania, wszystkie one powinny być opracowywane na tej samej podstawie metodologicznej, to znaczy powinny dążyć do jednego celu i zajmować określone miejsce wśród szeregu innych czynników charakteryzujących proces nauczania danego przedmiotu.

Szczegółowe metodyki nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych powinny bazować na marksistowsko-leninowskiej metodologii, wymaganiach i zasadach dydaktyki szkoły wyższej, psychologii, fizjologii, na teorii szkolenia i wychowania wojskowego oraz uogólnieniach doświadczeń w zakresie nauczania danego przedmiotu.

Główne przeznaczenie metodyk szczegółowych - to określenie treści i opracowanie optymalnego systemu nauczania i wychowania odpowiednio do wymagań w zakresie przygotowania specjalistów, oraz okresu kształcenia i miejsca przedmiotu w programie studiów.

Na tej podstawie można określić następujące zadania metodyk szczegółowych:

- kierunek kształcenia i wychowania w dziedzinie danego przedmiotu odpowiednio do ustalonych wymagań w przygotowaniu określonego specjalisty danego profilu nauczania;

- określenie /wypracowanie/ najbardziej celowego systemu nauczania i wychowania słuchaczy w zakresie danego przedmiotu;

- stałe podnoszenie efektywności nauczania, przedmiotów operacyjno-taktycznych;

- określenie optymalnych form i metod nauczania danego przedmiotu;

- zapewnienie jedności poglądów nauczycieli akademickich w zakresie nauczanego przedmiotu na treść, naukowość, partyjność, formy, metody i środki kształcenia oraz kontrolę opanowywania wiadomości, umiejętności i nawyków;

- systematyczne badania, uogólnienie i wprowadzanie do praktyki nauczania doświadczeń wykładowców;

- doskonalenie istniejących i opracowywanie nowych materiałów;

- doskonalenie metodyki stosowania technicznych środków w procesie kształcenia.

Funkcje metodyk szczegółowych:

- dobór odpowiednich materiałów szkoleniowych, ich systematyka i stałe aktualizowanie w celu rozwijania i doskonalenia nauczanego przedmiotu;

- doskonalenie procesu kształcenia i wychowania, przekazanie maksimum usystematyzowanych wiadomości, ukształtowanie niezbędnych umiejętności i

nawyków, możliwie w najkrótszym czasie;

- zapewnienie naukowej organizacji studiowania przedmiotu;

- przyspieszenie wdrożenia młodych nauczycieli akademickich do procesu dydaktyczno-wychowawczego;

- ustalenie niektórych normatywnych wymagań w stosunku do działalności dydaktycznej nauczycieli akademickich.

Podstawę do opracowania szczegółowej metodyki nauczania przedmiotu operacyjno-taktycznego stanowią: wymagania w zakresie wiedzy i umiejętności absolwentów uczelni; budżet godzin szkoleniowych przeznaczonych na dany przedmiot; program studiów; kwalifikacje kadry naukowo-dydaktycznej uczelni; ukierunkowanie i poziom prac naukowo-badawczych; środki i warunki realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego w uczelni.

Podczas opracowania metodyki szczegółowej istnieje konieczność uwzględnienia specyfiki każdego działu danego przedmiotu, jego miejsca i znaczenia w programie studiów, jego teoretycznego i praktycznego znaczenia dla przygotowania absolwentów. Należy przy tym uwzględnić w układzie metodyki szczegółowej najbardziej skuteczne metody kolejnego opanowania wszystkich tematów danego przedmiotu.

2. Struktura i treść szczegółowych metodyk nauczania

Szczegółowa metodyka nauczania sztuki operacyjnej i taktyki ogólnej stanowi podstawę do opracowa-

nia szczegółowych metodyk nauczania wszystkich pozostałych przedmiotów operacyjno-taktycznych.

W strukturze szczegółowych metodyk nauczania danego przedmiotu /poradników metodycznych/ należy wyróżnić sześć głównych rozdziałów o następującym brzmieniu:

Rozdział pierwszy. "Treść, podstawy naukowe, cele i zadania przedmiotu nauczania". Powinien on określać treść przedmiotu i jego podstawy naukowe i metodologiczne, krótką historię rozwoju przedmiotu, rolę i miejsce przedmiotu nauczania w systemie przygotowania specjalisty wojskowego danego profilu, związek danego przedmiotu z innymi dyscyplinami. Ponadto znaczenie przedmiotu dla praktycznej działalności absolwenta uczelni oraz metodologię nauczania przedmiotu /całokształt działalności wykładowcy w przekazywaniu i kształtowaniu wiadomości i umiejętności w danym przedmiocie/.

Rozdział drugi. "Metodologia nauczania przedmiotu" powinien określać strukturalno-logiczny schemat nauczania przedmiotu, objętość i treść działów /cykli/, kolejność opanowywania materiału i związek z innymi przedmiotami, podział budżetu czasu na zajęcia teoretyczne i praktyczne oraz na poszczególne tematy, rodzaje zajęć według szczebli i rodzajów działań bojowych, na zajęcia kształtujące u słuchaczy nawyki dowódcze, sztabowe i metodyczne.

W zakresie zapewnienia właściwej kolejności opanowywania poszczególnych problemów, konieczne

jest uwzględnienie kompleksowego przerabiania poszczególnych tematów w ścisłym powiązaniu ze wszystkimi katedrami. Zagadnienie to rozstrzyga się przy opracowywaniu planu tematycznego, w którym oprócz podziału czasu na poszczególne tematy i zajęcia, należy uwzględniać także treści zajęć z innych przedmiotów, za które odpowiadają inne katedry. Dzięki temu zapewnia się możliwość uwzględniania w każdym zajęciu wiedzy opanowanej przez słuchaczy z każdego kompleksowego tematu, a tym samym współdziałanie między katedrami w zakresie realizacji wspólnego celu.

Rozdział trzeci. "Metodyka przygotowania i przeprowadzenia zasadniczych rodzajów zajęć z przedmiotów operacyjno-taktycznych" powinna zawierać wskazania w zakresie metodyki opracowania, omówienia i wykonania pomocy naukowych /materiałów/ do prowadzenia danego przedmiotu. W rozdziale tym powinny być także zawarte sposoby prowadzenia wykładów, seminariów, wszelkiego rodzaju ćwiczeń, kolokwium, egzaminów, kierowania pracami dyplomowymi i indywidualnymi oraz kierowania praktykami słuchaczy. Ponadto należy ująć metody pracy z młodymi nauczycielami akademickimi i sposoby podwyższania ich kwalifikacji.

Główną uwagę w tym rozdziale powinno się zwrócić na metodykę prowadzenia wszystkich zajęć w terenie mających na celu kształtowanie umiejętności słuchaczy w zakresie kierowania wojskami w walce.

Rozdział czwarty. "Kierowanie nauką własną słuchaczy" określa rolę i miejsce samodzielnej pracy

słuchaczy w kształtowaniu aktywności, inicjatywy i samodzielności, metodykę przygotowania się do seminariów, zajęć grupowych i innych przedsięwzięć szkoleniowych oraz kontrolę nauki własnej.

Ponadto w rozdziale określa się rodzaje i metodykę organizacji nauki własnej, metodykę kierowania pracą naukowo-badawczą słuchaczy, metodykę opracowania prac dyplomowych i indywidualnych oraz rolę nauczyciela akademickiego w tym kierownika grupy w kierowaniu nauką własną słuchaczy.

Rozdział piąty. "Właściwości nauczania przedmiotu na kursach zaocznych i innych akademickich kursach krótkoterminowych". Rozdział powinien zawierać właściwości metodyki nauczania w okresie zgrupowań /zjazdów/, właściwości metodyki samodzielnego uczenia się w okresie między zjazdami oraz opracowywania i wydawania pomocy naukowych dla wszystkich kursów niestacjonarnych.

Rozdział szósty. "Metodyka wykorzystania bazy szkoleniowej z danego przedmiotu" charakteryzuje bazę szkoleniową i sposoby jej wykorzystania w procesie kształcenia słuchaczy. Rozdział zawiera metodykę stosowania technicznych środków nauczania, systemy szkolnych ośrodków dowodzenia i sposoby korzystania z nich dla nauczania słuchaczy praktycznego kierowania wojskami w walce, metodykę stosowania w procesie kształcenia słuchaczy środków automatyzacji dowodzenia, techniki obliczeniowej, korzystania ze sformalizowanych dokumentów bojowych, system operacyjno-taktycznych kalkulacji i metod

matematycznych, metodyki wykorzystania materiałów szkoleniowych.

x

x

x

Metodyka szczegółowa nauczania danego przedmiotu powinna być naukowo-metodycznym dziełem uogólniającym wieloletnie doświadczenia kadry dydaktyczno-naukowej katedry i powinna odzwierciedlać jej szkoleniowy, dydaktyczny, metodyczny i naukowo-badawczy poziom. Metodyka szczegółowa powinna zawierać wszystkie innowacje w zakresie danego przedmiotu, a także pedagogiki, psychologii i technicznych środków nauczania. Powinna także reagować na zmiany w wymaganiach szkolenia kadry. Dlatego też powinna być stale doskonała.

Podczas opracowywania metodyk szczegółowych celowe jest korzystanie z doświadczeń innych uczelni z uwzględnieniem wszystkiego nowego, co ukazało się w dziedzinie danego przedmiotu, a zwłaszcza w praktycznym szkoleniu wojsk.

W celu osiągnięcia jedności i zgodności w nauczaniu przedmiotów operacyjno-taktycznych w całej akademii wskazane jest omówienie projektów opracowań metodyk szczegółowych poszczególnych przedmiotów na posiedzeniach /naradach/ metodycznych.

3. Główne kierunki doskonalenia metodyk szczegółowych

Do głównych kierunków doskonalenia szczegó-
wych metodyk nauczania przedmiotów operacyjno-tak-
tycznych można zaliczyć:

- doskonalenie metodologii nauczania przedmio-
tu;
- doskonalenie treści planów tematycznych;
- wprowadzenie nowych form i metod kształcenia,
a także podnoszenia efektywności istniejących form
i metod;
- szerokie stosowanie wszystkich posiadanych
technicznych środków nauczania;
- podnoszenie skuteczności kontroli opanowania
materiału programowego z danego przedmiotu;
- doskonalenie metodyki wdrażania do procesu
dydaktyczno-wychowawczego młodych nauczycieli aka-
demickich.

Metodologia nauczania każdego z przedmiotów
operacyjno-taktycznych powinna być doskonalona od-
powiednio w miarę wzrostu wymagań w przygotowaniu
kadr i rozwoju nauki wojennej i sztuki operacyjnej.

Strukturalno-logiczny schemat nauczania danego
przedmiotu, objętość i treść podziałów, a także ko-
lejność opanowywania materiału, powinny odpowiadać:
aktualnym wymogom stawianym w Dyrektywie MON, roz-
kazie szkoleniowym i innych wytycznych kierowni -
ctwa MON; wymaganiom w zakresie przygotowywania
specjalistów danego profilu; innowacjom w sztuce
operacyjnej i taktyce, a także uwzględniać nowe

rodzaje uzbrojenia i techniki bojowej oraz nowych metod pracy dowódców i sztabów.

Ważne jest określenie najbardziej celowej kolejności przerobienia poszczególnych tematów odpowiednio do ich ważności i treści przedmiotu. Zapewni to narastanie wiadomości i umiejętności słuchaczy oraz późniejszą możliwość wdrażania im praktycznych nawyków w samodzielnym podejmowaniu decyzji w dziedzinie dowodzenia wojskami.

Na podstawie doświadczeń akademii dowódczych sprawdziła się na przykład następująca kolejność nauczania taktyki ogólnej.

Nauczanie taktyki ogólnej rozpoczyna się od cyklu wprowadzającego, w którym rozpatruje się problemy współczesnej walki ogólnowojskowej oraz przeznaczenie i treść taktyki ogólnej.

Następnie przerabia się rodzaje działań bojowych. Ażeby przygotować słuchaczy do samodzielnego podejmowania przemyślanych i uzasadnionych decyzji, przeprowadza się z nimi cykl teoretyczny, w realizacji którego rozpatruje się zasady różnych działań bojowych, możliwości bojowe wojsk, metody pracy dowódców i sztabów. W następnej kolejności przeprowadza się ćwiczenie metodyczne, w czasie którego na podstawie konkretnej sytuacji taktycznej wypracowuje się ze słuchaczami treść i metody pracy dowódcy w zakresie organizacji działań bojowych i dowodzenia wojskami.

Następnie katedra taktyki ogólnej wspólnie z katedrami rodzajów wojsk i służb, przeprowadza ćwiczenia

czenie główne /kompleksowe/, po którym następują ćwiczenia specjalistyczne.

W kolejnym cyklu odbywają się ćwiczenia dowódczo-sztabowe na obozach letnim i zimowym, a następnie ogólnoakademickie /szkieletowe/. Nauczanie taktyki ogólnej kończy się egzaminem rocznym.

Wprowadzenie nowych form kształcenia oraz doskonalenie istniejących jest ważnym i nowym kierunkiem podnoszenia efektywności studiów w każdym z przedmiotów operacyjno-taktycznych.

Doskonalenie każdej z form nauczania przedmiotu operacyjno-taktycznego dotyczy zarówno ulepszenia jego treści i układu organizacyjno-metodycznego, jak też stosowania najbardziej skutecznych metod nauczania i wychowania oraz umiejętnego łączenia starych metod z nowymi.

Wszystkie związane z tym przedsięwzięcia powinny być nakierowane na to, aby przy prowadzeniu jakiegokolwiek zajęcia rozwijać aktywność słuchaczy, ich ciekawość /żądze wiedzy/, pracowitość, kształtować umiejętność głębokiego analizowania sytuacji, uczyć twórczego rozwiązywania problemów dotyczących wykorzystania możliwości bojowych posiadanych sił i środków, stosowania bogatego wachlarza form i metod prowadzenia walki w celu wykonania konkretnych zadań bojowych, uprzedzania i wprowadzania w błąd przeciwnika, narzucania mu swojej woli, wykonywania nagłych uderzeń, doskonałego wykorzystania siły ogniowej, uderzeniowej oraz zdolności manewrowych wojsk.

Reasumując, metodyka nauczania głównych przedmiotów operacyjno-taktycznych powinna być doskonała przede wszystkim w kierunku zapewnienia kształtowania u słuchaczy umiejętności myślenia kategoriami operacyjno-taktycznymi.

W wyższym szkolnictwie wojskowym w nauczaniu przedmiotów operacyjno-taktycznych wykorzystuje się różnorodne formy /rodzaje zajęć/: wykłady, seminaria, kompleksowe i katedralne ćwiczenia, ćwiczenia epizodyczne, ćwiczenia dowódczo-sztabowe, ćwiczenia pokazowe, praktyki, prace kursowe i dyplomowe, konsultacje.

W Akademii Sztabu Generalnego WP oprócz tego stosuje się takie formy, jak ćwiczenia dowódczo-sztabowe z wykorzystaniem pociągu, a także podróże polowe operacyjno-taktyczne i historyczno-geograficzne.

Oprócz tego w niektórych uczelniach podczas studiowania głównych przedmiotów operacyjno-taktycznych z powodzeniem stosuje się nowe rodzaje /formy/ kształcenia. Na przykład w Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego skutecznie przeprowadza się tak zwane ćwiczenia wprowadzające /metodyczne/.

Ćwiczenia wprowadzające /metodyczne/ pozwalają na podstawie konkretnej sytuacji taktycznej przerobić ze słuchaczami treść i metody pracy dowódcy w zakresie organizowania i prowadzenia działań bojowych; nauczyć właściwego uwzględniania różnych czynników wpływających na treść i kolejność pracy dowódcy, wszechstronnego oceniania możliwości boj-

wych wojsk własnych i nieprzyjaciela, a tym samym przygotować słuchaczy do samodzielnej pracy w kolejnych ćwiczeniach /kompleksowych i innych/.

Z doświadczeń Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego wynika, że bardzo skuteczne jest wprowadzenie do programu studiów udziału słuchaczy w ćwiczeniach /dowódczo-sztabowych oraz z wojskami/ organizowanych przez okręgi i związki taktyczne. Odbывается to najczęściej w połączeniu z odbywaną programową praktyką słuchaczy w wojskach. W czasie tych ćwiczeń słuchacze doskonalą swoje umiejętności w złożonych warunkach niemożliwych do stworzenia w ćwiczeniach prowadzonych w uczelni.

Jeśli chodzi o tradycyjne formy kształcenia, to doskonalenie ich może odbywać się następująco:

Wykład - stanowi jedną z głównych form nauczania. Dalsze doskonalenie wykładów powinno odbywać się zarówno w kierunku podniesienia ich ideowo-teoretycznej treści, jak też doskonalenia metodyki ich wygłaszania.

Podniesienie ideowo-teoretycznej treści wykładów polega na uwzględnieniu wskazówek zawartych w wytycznych do działalności partyjno-politycznej określanych przez władze partyjne, a także przejawiania troski o stałą aktualizację ich treści, wzbogacanie ich aktualnymi problemami.

W stosunku do przedmiotów operacyjno-taktycznych oznacza to, że w wykładach powinny głęboko i przekonująco być przedstawione zasadnicze, najbardziej ważne i nowe problemy nauki wojennej.

Ażeby treść wykładów w pełni odpowiadała współczesnym poglądom, należy je nie rzadziej, niż je - den raz w roku uaktualniać wnosząc wszystko to, co nowego zaszło w zakresie wykładanego przedmiotu. Z punktu widzenia metodycznego, ważne jest też ustalenie kolejności przedstawiania problemów teoretycznych. Wskazane jest więc przedstawienie najpierw postanowień regulaminu na każdym kolejnym kursie, a następnie przejście do rozpatrywania i uzasadniania problemów teoretycznych, nie dopuszczając do zbędnych powtórzeń. Tak uporządkowany i opracowany układ materiału powinien być wydany dla potrzeb wykładowców w formie kompletu wykładów.

Jednym z kierunków doskonalenia wykładów jest konieczność uzasadnienia wszystkich wysuwanych tez /sformułowań/ z uwzględnieniem, o ile to możliwe, wykorzystania elektronowych maszyn cyfrowych i głębokiej analizy możliwości bojowych wojsk własnych i przeciwnika.

W czasie wykładu omawia się podstawy wysokich moralno-bojowych wartości dowódcy. Dlatego też powinny znaleźć się w nim pouczające przykłady z doświadczeń wojennych i ćwiczeń z wojskami.

Doskonalenie metodyki prowadzenia wykładu powinno być nakierowane na opanowanie sztuki treściwego, poszukującego i przekonującego formułowania /wyrażania/ myśli oraz utrzymywania kontaktu z audytorium. Konieczne jest w tym względzie sprzężenie zwrotne ze słuchaczami, co jest możliwe między innymi przy odpowiednim urządzeniu sal wykładowych

/auli/ pod względem wyposażenia technicznego. Ważną drogą doskonalenia metodyki wygłoszenia wykładu jest także umiejętne wykorzystanie pomocy ilustrujących treść wykładu. Pomoce te powinny być ściśle związane z tekstem /treścią/ wykładu, pozwalając tym samym wykładowcy uzasadnić rozpatrywane problemy i ilustrować je przy pomocy technicznych środków nauczania oraz innych pomocy wizualnych. Materiał pomocniczy nie powinien zatem zawierać zbędnych i odwracających uwagę zagadnień, a jedynie ściśle uwzględniać te, które stanowią ilustrację przekazywanej treści wykładu.

Seminarium - forma kształcenia teoretycznego, której celem jest pogłębianie i utrwalanie wiadomości /wiedzy/ słuchaczy w zakresie najważniejszych zagadnień i problemów określonego tematu.

Do zasadniczych kierunków doskonalenia zajęć seminaryjnych należy zaliczyć: uzasadniony dobór zagadnień do omówienia w czasie seminarium oraz ujednoczenie poglądów w katedrze na temat przygotowywanych do omawiania problemów; wybór obowiązującej i zalecanej literatury, z uwzględnieniem czasu, jakim dysponować będą słuchacze na jej przestudiowanie; zapewnienie szerokiej i swobodnej wymiany poglądów i dyskusji w czasie seminarium, wykorzystanie materiałów z wykładów /referatów/ na najbardziej aktualne tematy z nauki wojennej /sztuki operacyjnej, taktyki ogólnej/; umiejętne wykorzystywanie w czasie zajęć seminaryjnych pouczających przykładów i materiałów ilustracyjnych;

autorytatywne, głębokie i uzasadniające podsumowanie dyskusji.

Oprócz tego duże znaczenie dla realizacji celów seminarium ma poziom przygotowania się słuchaczy. Przygotowanie słuchaczy do seminarium stanowi ważną formę ich pracy w zakresie samodzielnego studiowania literatury. Aby praca ta była efektywna, należy ją odpowiednio organizować. A zatem w wytycznych do seminarium należy słuchaczom określić kolejność studiowania literatury, wskazać materiały /pomoce/ ilustrujące poszczególne zagadnienia, z których mogą korzystać słuchacze, a także wskazane jest organizowanie indywidualnych i ewentualnie grupowych konsultacji. Na pracę samodzielną słuchaczy dotyczącą studiowania głównych problemów /tematów/ operacyjno-taktycznych, wskazane jest wydzielenie czasu w godzinach programowych.

Ćwiczenia główne /indywidualne/^{2/} służą wdrożeniu słuchaczy do wstępnego kształtowania umiejętności i praktycznych nawyków działania w roli dowódcy w zakresie kierowania walką, przy udziale wszystkich katedr operacyjno-taktycznych.

Jednym z kierunków doskonalenia nauczania, może być stosowana nowa forma zajęć grupowych, w czasie której słuchacze samodzielnie, pod kierunkiem wykładowcy podejmują decyzję. Decyzje te powinny być gruntownie przeanalizowane przez wykładowców i omówione przez nich ze słuchaczami na

2/ W języku rosyjskim nazwa brzmi: "kompleksnyje zadaczi".

oddzielnym zajęciu. Wprowadzenie tej nowej formy nauczania spowodowało potrzebę gruntownej zmiany treści materiałów, a także opracowanie metodyki prowadzenia takich zajęć.

Dla ustalenia jednakowego podejścia przez wszystkich wykładowców katedry do oceny indywidualnych rozwiązań, należy koniecznie opracowywać przykła - dowe rozwiązania katedralne, oraz ustalić kryteria oceny możliwych rozwiązań słuchaczy /ogólne i szczegółowe/. Rezultaty sprawdzenia każdego rozwią - zania, jak wskazuje doświadczenie, celowo jest umieszczać na specjalnych opracowanych zawczasu formularzach. Na formularzach wykładowca, prowadzi analizę i ocenę wszystkich elementów decyzji ka - dego słuchacza, co ułatwia przygotowanie i prze - prowadzenie omówienia.

Dla dokładnego poznania rozwiązań słuchaczy jednej grupy szkoleniowej wykładowca potrzebuje określonego czasu /przykładowo 2-3 dni/. Do anali - zy i oceny rozwiązań słuchaczy celowe jest włącze - nie wykładowców katedr rodzajów wojsk, prowadzą - cych zajęcia w danej grupie szkoleniowej. Swoje uwagi do rozwiązania, głównie w zakresie wykorzy - stania tego, czy innego rodzaju wojsk, słuchacze przedstawiają wykładowcy katedry taktyki ogólnej, który uwzględnia je przy ocenie rozwiązania i w omówieniu zajęć.

Ocena samodzielnie wypracowanych przez słucha - czy decyzji ma również swoje specyficzne właściwo - ści. W skład jej wchodzi wysłuchiwanie meldunków,

w których słuchacze referują i uzasadniają swoje decyzje, oraz ocena przez wykładowcę wyników podjętych decyzji z uwzględnieniem ich braków i pozytywnych stron.

Praktyka wykazała, że prowadzenie zajęć z samodzielnym podejmowaniem decyzji jest w pełni uzasadnione. Pozwala najszybciej jak jest to tylko możliwe, wyrabiać u słuchaczy nawyki dowódcze, między innymi takie jak: samodzielność, siłę woli, celowość, wytrwałość. Oprócz tego w trakcie takich zajęć, wykładowca ma możliwość nie tylko kontrolować pracę słuchacza, lecz także szeroko stosować metodę indywidualnego nauczania, bardziej obiektywnie poznawać zdolności każdego słuchacza i przejawiania cech osobowych niezbędnych dowódcy lub oficerowi sztabu w najbardziej odpowiedzialnym momencie procesu dowodzenia - podjęciu decyzji.

Drugim kierunkiem zwiększania efektywności nauczania jest wykorzystanie szkolnych ośrodków dowodzenia^{3/} i ośrodków specjalistycznych dla dowodzenia wojskami w trakcie prowadzenia działań bojowych. Prawidłowe wykorzystanie technicznego wyposażenia szkolnych ośrodków dowodzenia, ośrodków specjalistycznych i centrum podgrywki, pozwala na stwarzanie w czasie zajęć warunków podobnych do tych, które mogą mieć miejsce na punktach dowodzenia podczas prowadzenia działań bojowych.

3/ W języku rosyjskim nazwa brzmi: "учебные командные пункты".

Na zajęciach grupowych z elementami ćwiczeń dowódczo-sztabowych w szkolnych ośrodkach dowodzenia i ośrodkach specjalistycznych, możliwe jest uczenie słuchaczy zbierania danych przy pomocy technicznych środków łączności, szybkiej reakcji na zmieniającą się sytuację, podejmowanie inicjatywy i śmiałych rozwiązań, wydawania krótkich zarządzeń, stawiania zadań bojowych poprzez techniczne środki łączności, wyrabiania nawyków w posługiwaniu się środkami małej mechanizacji, przy prowadzeniu kalkulacji taktyczno-operacyjnych, rozwijania takich cech osobowości, jak: szybkość myślenia, aktywność, zaradność, umiejętność organizacji itp.

Ćwiczenia w terenie^{4/} /ćwiczenia dowódczo-sztabowe i ćwiczenia grupowe w terenie/ zajmują ważne miejsce w procesie nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych, a szczególnie taktyki ogólnej. Dalsze doskonalenie metodyki ich prowadzenie możliwe jest w następujących kierunkach:

Po pierwsze: dokładny dobór tematów i zagadnień szkoleniowych oraz doskonalenie metod pracy dowódcy dotyczących organizacji działań bojowych i kierowania wojskami, ściśle związanych z pracą dowódcy w terenie /rekonesans, organizację systemu ognia, stawianie zadań, organizację współdziałania w terenie, organizację zmiany i zajęcia rejonu wyjściowego do natarcia, dowodzenie pododdziałami i oddziałami podczas przełamania, odpar-

4/ W języku rosyjskim nazwa brzmi: "polewyje zaniatia".

cie kontrataku, wprowadzenie do walki drugiego rzutu, forsowanie przeszkód wodnych itd./.

Po drugie: wybór odpowiedniego terenu dla przeprowadzenia każdego zagadnienia szkoleniowego i dokładne przywiązanie sytuacji taktycznej do terenu, a także wszechstronna ocena w czasie zajęć różnorodnych elementów terenu i ich wpływu na działania bojowe.

Po trzecie: umiejętna pozoracja sytuacji taktycznej na wszystkich ćwiczeniach w terenie przy pomocy ośrodków taktycznych z figurami bojowymi. Sprzyja to psychologicznemu przygotowaniu słuchacza. Pozwala na bardziej szerokie spojrzenie na sytuację i ocenę na podstawie licznych i różnorodnych obserwacji.

Po czwarte: odpowiednie wyposażenie wszystkich punktów dowodzenia, rozmieszczenie ich na realnych odległościach, szerokie stosowanie zakłóceń radioelektronicznych w czasie zajęć; w taki sposób, aby wyrobić u słuchaczy nawyki w kierowaniu oddziałami i pododdziałami w złożonych warunkach, zbliżonych do rzeczywistego pola walki.

Po piąte: stosowanie na ćwiczeniach w terenie elementów pokazu działań różnych rodzajów sprzętu bojowego i uzbrojenia /środków rozpoznania, technicznych środków obserwacji pola walki, środków przeprowowych itp./. Doskonalenie w tym kierunku ma na celu kształtowanie wyobraźni operacyjno-taktycznej, dokonanie porównań teorii z praktyką i lepsze uzmysłowienie sobie możliwości i zastosowa-

nia środków walki w praktycznych działaniach.

Ponadto chodzi także o stwarzanie na ćwiczeniach dowódczo-sztabowych możliwie dużej ilości stanowisk w zmniejszonym składzie, tak aby zapewnić obsadzenie maksymalnej ilości słuchaczy na podstawowych - dowódczo-sztabowych stanowiskach.

Zupełnie nowym kierunkiem doskonalenia metodyk szczegółowych jest szerokie stosowanie technicznych środków nauczania podczas prowadzenia wszystkich rodzajów zajęć.

Podczas nauczania przedmiotów operacyjno-taktycznych, najbardziej szerokie zastosowanie znajdują takie środki przekazu, jak: filmy, diapozytywy, plansze /wzrokowe/ oraz magnetowidy, magnetofony, dyktafony /słuchowe/.

W uczelniach dowódczo-sztabowych technicznymi środkami nauczania są oprócz tego przystosowane dla potrzeb szkoleniowych wozy bojowe. Środki te wykorzystuje się do kształtowania umiejętności w stawianiu zadań bojowych, organizowania współdziałania, szybkiego reagowania na zmiany sytuacji itp.

Wymienione wyżej środki dają największy efekt przy kompleksowym ich wykorzystaniu na zajęciach z dynamiki walki oraz przy wykorzystaniu na szkolnych stanowiskach dowodzenia.

Z wymienionych wyżej technicznych środków, najbardziej perspektywiczne jest wdrożenie EMC do procesu dydaktycznego nie tylko w celu przeprowadzenia operacyjno-taktycznych kalkulacji podczas rozwiązywania zadań taktycznych, ale głównie w celu modelowania działań bojowych.

Doskonalenie metodyki wdrażania do pracy dydaktyczno-wychowawczej młodych nauczycieli akademickich jest jednym z ważnych kierunków podnoszenia skuteczności nauczania każdego przedmiotu. W celu szybkiego zaadaptowania i przystosowania do pracy przybywających do akademii na stanowiska dydaktyczno-naukowe oficerów, stosuje się szereg sprawdzonych w praktyce przedsięwzięć.

Doświadczenie wskazuje, że celowe jest prowadzenie dla wszystkich bez względu na specjalność młodych nauczycieli akademickich, ogólnoakademickiego szkolenia metodycznego, które może trwać około dwóch miesięcy. W czasie tego szkolenia należy uczyć ich teorii organizacji i prowadzenia współczesnych działań bojowych, uczyć logiki, psychologii i metodyki nauczania w danej akademii, a także zapoznać z programem studiów.

Po zakończeniu szkolenia ogólnoakademickiego należałoby zorganizować szkolenie katedralne dotyczące szczegółowej metodyki nauczania danego przedmiotu. Program katedralny powinien obejmować zaznajomienie z treścią programu specjalistycznego danej katedry, metodykę opracowania pomocy naukowych i materiałów szkoleniowych dla potrzeb katedry.

W celu okazania pomocy nowo przybyłym do akademii oficerom, w dziedzinie opanowania najbardziej właściwych nawyków pedagogicznych, celowe jest przydzielać im opiekunów spośród starszych stażem, najbardziej doświadczonych i przodujących wykładowców. Jedną ze skutecznych form wdrażania

młodych wykładowców do pracy jest hospitacja zajęć prowadzonych przez doświadczonych starszych kolegów.

Wstępna praca z młodymi nauczycielami akademickimi polegać powinna na prowadzeniu z nimi zajęć metodycznych na najbardziej skomplikowane tematy. Zajęcia te powinni prowadzić szefowie katedr, którzy równocześnie powinni okazywać im pomoc przy opracowywaniu konspektów do zajęć, uczestniczyć w prowadzonych przez nich zajęciach, a po ich zakończeniu dokonywać szczegółowego omówienia.

III. KIERUNKI PODWYŻSZANIA EFEKTYWNOŚCI NAUKI WŁASNEJ SŁUCHACZY

1. Rola i miejsce samodzielnej pracy słuchaczy w procesie kształcenia

Praca samodzielna słuchaczy jest ważną częścią składową procesu kształcenia w akademii dowódczej.

Przez pracę samodzielną, czyli tzw. naukę własną rozumie się działalność słuchaczy w czasie pozalekcyjnym dotyczącą uczenia się zarówno dowolnie wybranej przez siebie treści materiału, jak też nakazanej i zaplanowanej w programie. Celem nauki własnej jest utrwalenie, rozszerzenie i pogłębienie wiadomości, umiejętności i nawyków, a także opanowanie nowego materiału bez pomocy osób trzecich.

Rolę i znaczenie pracy samodzielnej w opanowaniu wiadomości właściwie określił W.I. Lenin w pracy pt.: "Sporne problemy". Powiedział on: "Bez rzetelnej pracy samodzielnej, w żadnym problemie nie znajdzie się prawdy, a kto boi się pracy, ten sam siebie pozbawia możliwości znalezienia prawdy".

Praca samodzielna jest nie tylko jedną z form głębokiego opanowania materiału szkoleniowego, ale także środkiem przygotowania słuchaczy do praktycznego działania w wojskach po zakończeniu studiów. Nauka własna sprzyja rozwijaniu u słuchaczy bardzo ważnych takich cech dowódczych, jak: zdolności organizacyjne, dyscyplina, dążność do celu, upór,

inicjatywa, wola, aktywność i szereg innych cech niezbędnych dobremu dowódcy lub oficerowi sztabu.

Oprócz tego praca samodzielna wyrabia u słuchaczy dążność do stałego uzupełniania i doskonalenia swoich wiadomości, rozwija w nich zdolność poznawania nowych problemów i kierunków rozwoju nauki wojennej i techniki. Jest to niezmiernie ważne, bowiem w warunkach szybkiego rozwoju myśli wojskowej, stałego doskonalenia środków walki zbrojnej, aby nie pozostać w tyle, słuchacze powinni uzupełniać swoje wiadomości poprzez nieprzerwane samokształcenie.

Dzięki pracy samodzielnej słuchacze mają możliwość poszukiwania i analizy różnych metod podejmowania decyzji, a także nabycia wstępnych umiejętności pracy naukowo-badawczej.

Pracując samodzielnie słuchacz powinien zdobywać i rozwijać cechy osobowości niezbędne dowódcy lub oficerowi sztabu, wypracowywać i kształtować nowe umiejętności, formować dodatnie cechy charakteru, ugruntowywać swój światopogląd oraz rozwijać poznawcze i fachowe skłonności i zamiłowania.

Funkcje pracy samodzielnej słuchaczy można podzielić na poznawcze, wychowawcze i praktyczne /schemat zał. 3/.

Funkcja poznawcza w procesie pracy samodzielnej słuchaczy polega na przyswajaniu wiadomości, przekształceniu ich w umiejętności oraz ujęciu ich w określony system dla uzyskania gotowości do praktycznego działania.

Funkcja wychowawcza polega na kształtowaniu fachowego i społecznego oblicza słuchacza, rozwijaniu pozytywnych cech jego intelektu i charakteru.

Funkcja praktyczna polega na kształtowaniu u słuchaczy umiejętności i nawyków oraz utrwalaniu ukształtowanych umiejętności.

Zakres wiadomości i umiejętności, który powinni uzyskać słuchacze, z roku na rok powiększa się, a tym samym wzrasta rola pracy samodzielnej słuchaczy w opanowywaniu materiału programowego.

Dlatego też dokładna i wzorowa organizacja nauki własnej słuchaczy i podniesienie jej skuteczności jest ważnym kierunkiem doskonalenia procesu kształcenia w akademiach wojskowych.

Praca samodzielna słuchaczy w Wojskowej Akademii im. M.W. Frunzego ma miejsce w godzinach wieczornych, w czasie godzin programowych a także w toku zajęć /grupowych i innych/. I tak w czasie zajęć grupowych słuchacze samodzielnie analizują sytuację taktyczną, podejmują decyzje, opracowują dokumenty bojowe itd. Jednakże główny ciężar pracy samodzielnej słuchaczy spada na godziny pozalekcyjne /popołudniowe/. Dlatego też poniżej omówiona będzie ta właśnie praca słuchaczy.

W Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego duże znaczenie przypisuje się nauce własnej słuchaczy. Na 1 kursie wydziela się na ten cel ponad 40% czasu, którym słuchacz rozporządza w planowych i popołudniowych godzinach. Na 2 kursie około 45%, a na 3 kursie prawie 60%. Na 1 kursie na pracę samo-

dzielną słuchaczy wydziela się w dni powszednie 3 godziny, a w dni przedświąteczne 2 godziny, a także kilka dni na napisanie pracy indywidualnej /referatu/ i przygotowania się do egzaminów. Na starszych kursach oprócz tego na pracę przeznaczają się jeden cały dzień w tygodniu.

W ASG WP natomiast, na naukę własną słuchaczy przeznaczają się jeden dzień w tygodniu /180 godzin w roku/. Czas trwania pracy samodzielnej słuchaczy w godzinach popołudniowych nie jest ujęty w porządku dnia, i w związku z tym nie jest ona obowiązkowa. Należy zaznaczyć, że badania ankietowe i sondaże wśród słuchaczy wykazują, że w ciągu dnia na pracę samodzielną przeznaczają oni około 4,5 godziny, nie licząc czasu na pracę społeczną.

Wynika stąd, że w obu akademiach większa część pracy samodzielnej słuchaczy przebiega w godzinach popołudniowych /wieczornych/.

Z doświadczeń Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego wynika, że stosunek czasu wydzielanego słuchaczom do pracy samodzielnej w godzinach programowych i popołudniowych wynosi: na 1 kursie 1:4, na 2 kursie 1:3, na 3 kursie 1:2.

W godzinach wieczornych słuchacze nie tylko zgodnie z otrzymanym zadaniem przygotowują się do zajęć, seminariów czy kolokwium, ale także z własnej inicjatywy poszerzają swoje wiadomości, które nie są ujęte w programie studiów.

Głównymi rodzajami pracy samodzielnej słuchaczy są:

- przygotowanie do seminariów, zajęć grupowych, prac laboratoryjnych;
- przygotowanie do ćwiczeń dowódczo-sztabowych i z wojskami;
- samodzielne studiowanie tematów i działań programu, które przerabia się w czasie planowych zajęć;
- przygotowanie do kolokwiów i egzaminów;
- opracowanie prac indywidualnych i dyplomowych w formie ćwiczeń i referatów;
- wykonywanie zadań w zakresie prac naukowo-badawczych.

Przywiązywanie znacznej uwagi do pracy samodzielnej słuchaczy powoduje konieczność doskonalenia istniejących i poszukiwania nowych rodzajów i metod tej pracy. I tak w Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego praktykuje się z powodzeniem ukierunkowanie pracy słuchaczy na doskonalenie ich umiejętności w podejmowaniu decyzji do działań bojowych. W przyszłości natomiast, na podstawie przeprowadzonych już eksperymentów, istnieje możliwość wprowadzenia samodzielnego rozwiązywania przez słuchaczy zadań taktycznych i operacyjnych na podstawie ćwiczeń opracowanych przez katedry, a nie prowadzonych w czasie zajęć programowych.

2. Zasady organizacyjno-metodyczne planowanie nauki własnej

Jak wykazuje doświadczenie, przy opracowaniu zadań na naukę własną i jej planowaniu, konieczne

jest kierowanie się następującymi zaleceniami organizacyjno-metodycznymi:

- zajęcia samodzielne /samodzielne ćwiczenia/ słuchaczy w zakresie kształtowania umiejętności podejmowania decyzji w czasie nauki własnej planować należy dopiero po opanowaniu przez słuchaczy niezbędnych umiejętności w zakresie metodyki samodzielnego uczenia się;

- zadanie do samodzielnego ćwiczenia powinno być dokładnie opracowane i zawczasu postawione słuchaczom;

- ćwiczenie samodzielne słuchaczy powinno być wszechstronnie zabezpieczone w odpowiednie pomoce naukowe i niezbędne materiały szkoleniowe, a także techniczne środki nauczania;

- w czasie nauki własnej obejmującej ćwiczenie samodzielne słuchaczy, nie należy dopuszczać do zbędnej opieki wykładowców oraz do zespołowego wykonywania postawionych zadań;

- przygotowując ćwiczenie samodzielne należy kierować się zasadami dydaktycznymi, a zwłaszcza zasadą stopniowania trudności;

- przebieg ćwiczenia samodzielnego w czasie nauki własnej powinien być stale kontrolowany, zapewni to skuteczność tego przedsięwzięcia i możliwość obiektywnej oceny każdego słuchacza;

- większą część czasu przeznaczoną na naukę własną słuchacze powinni wykorzystać na studiowanie profilujących przedmiotów i najważniejszych tematów;

- objętość zalecanego do studiowania materiału powinna być określona według możliwości średnio przygotowanego słuchacza, a także z szerokim zastosowaniem zadań indywidualnych dla słuchaczy szczególnie uzdolnionych;

- ćwiczenia samodzielne słuchaczy powinny nauczyć samodzielności w zdobywaniu wiedzy, wstępnie wdrażać do pracy naukowo-badawczej, przy czym charakter badawczy ich prac powinien wzrastać w miarę zdobywania przez nich szerszego zakresu wiedzy.

3. Organizacja nauki własnej słuchaczy

Praca samodzielna słuchaczy powinna wzorowo być organizowana. Tylko pod tym warunkiem będzie ona celowa, systematyczna i efektywna.

Organizacja pracy samodzielnej polega na:

- wydzieleniu określonego czasu na pracę samodzielną;
- opracowaniu zadań na samodzielne ćwiczenia prowadzone w ramach nauki własnej;
- zapewnieniu słuchaczom niezbędnej literatury, materiałów poglądowych, map i innych pomocy naukowych;
- wydzieleniu miejsca na pracę samodzielną;
- przeprowadzeniu konsultacji i instruktaży;
- planowaniu przez słuchaczy swojej pracy;
- opanowaniu przez słuchaczy nawyków pracy samodzielnej;
- kierowaniu pracą samodzielną słuchaczy.

Czas na pracę samodzielną słuchaczy, jak wspom-

niano wyżej, wyznacza się w dni /godziny/ wyznaczone w programach /rozkładach zajęć/ oraz na godziny popołudniowe /wieczorowe/.

W godzinach określonych w programie, czas na naukę własną powinien być przeznaczony na studiowanie profilujących przedmiotów operacyjno-taktycznych, takich jak: taktyka ogólna lub sztuka operacyjna, w celu samodzielnego studiowania tematów, których nie przerabia się pod kierownictwem wykładowców. Ponadto na przygotowanie do seminariów i zajęć grupowych na najbardziej ważne tematy. Z ogólnego budżetu czasu wydzielonego na studiowanie tych przedmiotów /tematów/ na samodzielne ćwiczenia prowadzone w ramach nauki własnej można przeznaczyć 15-20% czasu ogólnego wydzielonego na naukę własną.

Planową naukę własną wykorzystać można także na opracowanie przez słuchaczy prac indywidualnych i dyplomowych oraz na przygotowanie się do kolokwium i egzaminów.

Godziny popołudniowe /wieczorowe/, w których odbywa się nauka własna słuchaczy w Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego określone są ściśle w porządku dnia i nakazane do obowiązkowego przestrzegania. Natomiast w ASG WP czas pozalekcyjny jest do dyspozycji słuchaczy wg ich uznania i określony jest przez nich w zależności od zakresu zadań do przygotowania się słuchaczy do zajęć oraz opanowania określonego materiału programowego.

Ćwiczenia przeznaczone do samodzielnego rozwiązywania przez słuchaczy w czasie nauki własnej

opracowuje się w katedrach. Podczas opracowania tego rodzaju ćwiczeń należy brać za podstawę ilość godzin będących do dyspozycji słuchaczy. Oprócz tego dla zapewnienia celowości tego rodzaju formy szkolenia celowe jest, aby katedry określając zakres pracy słuchaczy uwzględniały trudności przedmiotu /tematu/, jego ciężar gatunkowy w ogólnym systemie przygotowania kadr oficerskich profilu dowódczego.

Jak wynika z doświadczenia, można to osiągnąć pod warunkiem określenia orientacyjnie ilości czasu stanowiącego podstawę dla każdej katedry przy opracowaniu ćwiczenia na czas pracy samodzielnej. W tym celu można przyjąć następującą przykładową metodykę.

Przede wszystkim na podstawie dotychczasowych doświadczeń określa się średnie normy zużycia czasu na naukę własną w celu przygotowania się do jednej godziny zajęć programowych każdego z przedmiotów, a także na przestudiowanie różnych pozycji literatury /społeczno-politycznej, operacyjno-taktycznej, technicznej itd./. W tym celu dokonać należy ankietowania słuchaczy, pomiaru czasu pracy słuchaczy w różnych rodzajach samokształcenia oraz przeprowadzić wywiad z kadrą dydaktyczno-naukową.

Określone tą drogą średnie zużycie czasu na przygotowanie się do jednej godziny zajęć programowych z różnych przedmiotów stanowi podstawę do określenia współczynników nauki własnej. I tak na

przykład, jeżeli dla przygotowania się do godziny zajęć programowych z jednego z przedmiotów zużywa się 1,5 godziny, a z innego przedmiotu 0,8 godziny to współczynniki nauki własnej słuchaczy z tych przedmiotów będą odpowiednio równe 1,5 i 0,8.

Na podstawie doświadczeń w tym względzie Akademii Wojskowej im. M.W. Frunzego, można polecać następujące orientacyjne współczynniki pracy samodzielnej słuchaczy dla akademii dowódczych.

Tablica 2

Przykładowe współczynniki pracy
samodzielnej słuchaczy akademii dowódczych

Nazwa przedmiotu	Współczynnik
Historia KPZR	1,5
Ekonomia polityczna	1,5
Filozofia marksistowsko-leninowska	1,5
Naukowy komunizm	1,5
Praca partyjno-polityczna	0,6
Sztuka operacyjna	2,0
Taktyka ogólna	1,5
Taktyka rodzajów wojsk	0,8-1,0
Metodyka szkolenia taktycznego	0,8
Historia sztuki wojennej	0,8
Geografia wojenna	0,5
Pedagogika wojskowa	1,0
Język obcy	0,5

Należy zaznaczyć, że wyżej wymienione przykładowe współczynniki nie mogą być bezwzględnie /sztywno/ przyjmowane na wszystkich kursach i wydziałach akademii. Przyjmować je należy jako wartości orientacyjne.

Różnorodność współczynników na różnych kursach i wydziałach, nawet z tych samych przedmiotów, wynika z różnic w stopniu przygotowania słuchaczy, ich umiejętności samodzielnej pracy, zaawansowania w zdobytej wiedzy, trudności materiału /zadań/ różnych warunków, w których odbywa się praca samodzielna itp.

Dlatego też w celu najbardziej właściwego planowania pracy samodzielnej słuchaczy w każdej akademii, wskazane jest wyżej podaną drogą określać współczynniki dla wszystkich przedmiotów na wszystkich kursach i wydziałach, a także przyjmować średnie zużycie czasu przy uwzględnianiu różnych rodzajów pracy samodzielnej. Te ostatnie dane powinny stanowić podstawę do określania ilości /objętości/ i jakości literatury nakazanej do przestudiowania w czasie nauki własnej.

Następnie analizuje się katedralne programy nauczania i określa się ilość seminariów, ćwiczeń /zajęć/ grupowych i innych wymagających przygotowania się do nich w czasie nauki własnej. Określa się też tematy, których nie przerabia się w czasie zajęć programowych, a które słuchacze powinni opowiadać. Taka analiza pozwala ustalić ilość godzin na zajęcia programowe wymagające pracy samodzielnej -

nej słuchaczy w celu przygotowania się do tych zajęć. Następnie przy pomocy współczynników pracy samodzielnej określa się ogólny czas na pracę samodzielną. Jeżeli na przykład ustalili się, że z danego przedmiotu niezbędne jest przygotowanie się słuchaczy do 50 godzin planowych zajęć, a współczynnik pracy samodzielnej tego przedmiotu wynosi 1,5, to na pracę samodzielną powinno się przeznaczyć 75 godzin /50x1,5/.

Ważną częścią składową organizacji pracy samodzielnej słuchaczy jest określenie treści i metodyki prowadzenia różnych rodzajów samokształcenia. Decydującą rolę w tym względzie odgrywają katedry.

Katedry określają treść pracy samodzielnej w przygotowaniu się do seminariów, zajęć grupowych i innych, określają pozycje literatury do przestudiowania; opracowują wskazówki metodyczne oraz ustalają zasady zaliczenia pracy samodzielnej.

Z doświadczeń wynika, że katedry powinny w każdym przypadku indywidualnie podchodzić do opracowania zadań i wskazówek metodycznych na naukę własną słuchaczy. I tak na przykład, jeżeli na przygotowanie się do seminarium lub zajęcia grupowego, w zadaniu wystarczy podać czego i z jakich pozycji literatury trzeba się nauczyć, to w wytycznych do samodzielnego ćwiczenia mającego na celu doskonałe nie słuchaczy w podejmowaniu decyzji, należy oprócz tego zaproponować przykładowy harmonogram czynności przy wypracowaniu decyzji. W harmonogramie tym określa się orientacyjny czas, który może być zuży-

ty na przestudiowanie założenia, analizę zadania, ocenę położenia, sformułowanie decyzji itd. Należy też zalecić pozycje pomocy naukowych niezbędnych do przestudiowania.

Przykładowy kalendarzowy plan pracy słuchaczy przedstawia załącznik 4.

W celu samodzielnego opracowania tematów nie przerabianych na zajęciach w czasie godzin programowych, katedry powinny ustalić terminy ich przestudiowania, pozycje literatury oraz terminy i zasady zaliczenia każdego z tematów. Ważne jest przy tym, aby w zadaniach na każdą naukę własną, ilość nakazanych pozycji literatury i wszystkich zadań ściśle odpowiadała ilości potrzebnych godzin, a tym samym możliwościom słuchaczy. Natomiast wskazówki metodyczne do pracy samodzielnej powinny pomóc słuchaczowi organizować swoją pracę bez żadnych trudności.

Przy opracowaniu zadań konieczne jest uwzględnienie nawyków i umiejętności pracy słuchaczy. Na przykład na 1 kursie w zadaniach do seminarium słuchaczom należy podać w postaci tez treść każdego z zagadnień, wskazać pozycje literatury i określić co słuchacze powinni opanować w każdym z zagadnień.

W akademiach dowódczych przy opracowywaniu i stawianiu zadań na naukę własną, szczególną uwagę trzeba zwrócić na konieczność kształtowania u słuchaczy wysokich walorów moralno-bojowych i nabywania niezbędnych cech i nawyków dowódczych.

W tym celu przy opracowywaniu kompleksowych i

epizodycznych ćwiczeń przerabianych przez słuchaczy samodzielnie, należy przygotować zadania wynikające z krytycznych i skomplikowanych sytuacji, wyzwalających u słuchaczy takie cechy dowódcze, jak: zdecydowanie, podejmowanie ryzyka w imię osiągnięcia zwycięstwa, wytrwałość, inicjatywa, bojowy spryt, twórcze podejście do podejmowanej decyzji itp.

Na naukę własną do przygotowania się do seminarium, zajęć grupowych i innych, celowe jest polecać słuchaczom zapoznanie się zarówno z pouczającymi przykładami bojowymi, jak też przykładami z praktyki szkolenia wojsk. Przykłady powinny być tak dobrane, aby obrazowały sposób zastosowania zasad teoretycznych /regulaminów, instrukcji, podręczników itp./ w praktyce. Wybrane przykłady powinny odzwierciedlać męstwo, odwagę i bohaterstwo w walce, sztukę oszukania silnego i dobrze wyposażonego technicznie przeciwnika, a także narzucania mu swej woli.

Wskazane jest, aby w akademiach dowódczych znajdowały się trenażery przeznaczone do ćwiczeń /treningów/ w czasie nauki własnej w zakresie wykonywania funkcji dowódczych lub sztabowych. Ma to na celu doskonalenie umiejętności w stawianiu zadań, organizowaniu współdziałania, doprowadzeniu zadań do podwładnych przy pomocy technicznych środków dowodzenia itd.

Efektywność i rytmiczność nauki własnej, w dużej mierze zależy od jakości planowania jej przez

samiych słuchaczy.

Naukę własną każdy słuchacz powinien planować osobiście. Opracowane przez katedry zadania i wskazówki metodyczne, wszelkie zalecenia oraz konsultacje i instrukcje powinny stanowić pomoc słuchaczom w ich pracy, a w żadnym wypadku nie mogą hamować i ograniczać twórczego podejścia i inicjatywy przy planowaniu nauki własnej przez nich samych.

Jak wskazują doświadczenia obu akademii, sporządzanie osobistych planów nauki własnej jest niezbędnym warunkiem celowej i systematycznej pracy słuchaczy. Plan pomaga słuchaczowi właściwie podzielić czas na samokształcenie oraz ułatwia kontrolę i pomoc ze strony nauczycieli akademickich.

Osobiste plany nauki własnej mogą być opracowywane na okres miesiąca lub tygodnia. Danymi wyjściowymi do sporządzania planu są: rozkład zajęć; plany tematyczne; cele kształcenia; zadania /wynikowe/ do prac kursowych i dyplomowych; wskazówki metodyczne katedr; plan pracy partyjno-politycznej kursu; wykres /plan/ służb, zajęć sportowych, pracy społecznej itd.

Wskazane jest, aby w całej akademii obowiązywała wydrukowana centralnie jednolita forma osobistych planów nauki własnej. Może to ułatwić słuchaczom planowanie ich pracy.

W ASG WP słuchacze najczęściej swoje plany nauki własnej zestawiają w kalendarzach wojskowych, w których jest miejsce na wypisanie rozkładu zajęć,

plan roczny oraz przedsięwzięcia na bieżący miesiąc i codzienne.

W planie osobistym można przykładowo ująć: datę, nazwę przedmiotu, treść zajęcia, wykaz pomocy naukowych, które należy przestudiować, miejsce pracy, ilość godzin na naukę własną, uwagi o wykonaniu zadania i zużytym czasie.

Dodać należy, że skuteczne planowanie nauki własnej zależy w dużej mierze od właściwie sporządzonego rozkładu zajęć.

Nawyki do pracy samodzielnej w czasie nauki własnej należy kształtować u słuchaczy już od pierwszych dni pobytu w akademii. W tym celu należy przeprowadzić szereg przedsięwzięć. Na przykład: przed rozpoczęciem zajęć na pierwszym roku należy organizować ze słuchaczami spotkania z komendantem akademii, zastępcami komendanta akademii, komendantami wydziałów i szefami katedr, w czasie których zapoznaje się słuchaczy z celami studiów, z bazą materiałowo-szkoleniową i sposobem korzystania z niej, a także z planem tematycznym, rozkładami zajęć i treścią ćwiczeń samodzielnych na okres semestru oraz zasadami organizacji i planowania nauki własnej.

Dużą pomoc dla słuchaczy mogą stanowić wykłady na temat wykorzystywania czasu na naukę własną oraz wskazówki organizacyjno-metodyczne katedr do nauki własnej. Wykłady i wskazówki mogą zawierać przykładowo:

- sposób słuchania i korzystania z wykładów, a w tym sposób prowadzenia notatek;

- metodykę przygotowania się do seminariów, zajęć grupowych i innych;
- planowanie przez słuchaczy nauki własnej;
- metodykę studiowania i wykorzystywania literatury;
- metodykę opracowania prac kursowych;
- metody samokontroli;
- metody przygotowania się do kolokwii i egzaminów;
- właściwości nauki własnej w zależności od studiowania różnych przedmiotów.

W ASG WP od kilku lat prowadzi się przedmiot "Technologia pracy umysłowej" /10 godzin/, który obejmuje następujące główne tematy:

- ogólne wiadomości o technologii pracy umysłowej;
- system informacji naukowej w wojsku i zasady korzystania z bibliotek;
- metodyka prowadzenia notatek w czasie studiowania literatury;
- technika i higiena pracy umysłowej - niezbędny warunek skutecznego studiowania w akademii itp.

Z doświadczenia wynika, że wprowadzenie tego przedmiotu, pozwoliło słuchaczom lepiej organizować naukę własną, sprawniej dokonywać doboru literatury, racjonalniej prowadzić notatki itp.

Szczególne role w ukształtowaniu nawyków słuchaczy w samokształceniu przypada wykładowcy. Okazuje on pomoc w planowaniu pracy samodzielnej,

prowadzi indywidualne i grupowe konsultacje, ukierunkowuje każdego słuchacza na określoną treść i metodykę jego pracy podczas samokształcenia, wdraża im wstępne nawyki pracy naukowo-badawczej.

Kierowanie samokształceniem słuchaczy polega na stałej kontroli oraz okazaniu pomocy słuchaczom w jej planowaniu i organizowaniu. Kierowanie nauką własną słuchaczy powinno opierać się na indywidualnym podejściu do każdego z nich z uwzględnieniem jego uzdolnień i możliwości. Decydująca rola w kierowaniu samokształceniem słuchaczy przypada wykładowcy.

Oczywiste jest, że zadania na naukę własną stawiane są przy uwzględnieniu możliwości średniego słuchacza. Wykładowca znając indywidualne cechy słuchaczy, może nie tylko okazać pomoc pozostającym w tyle pod względem opanowania materiału, ale także bardziej zdolnym może stawiać dodatkowe zadania. Mogą to być zadania do przestudiowania dodatkowej literatury opracowania referatów do wygłoszenia przed grupą szkoleniową lub w kole naukowym.

Włączeniu do samodzielnej pracy elementów naukowo-badawczych będą w szczególności sprzyjać:

- ustalenie celów badawczych w pracach kursowych i dyplomowych;
- udział słuchaczy w ćwiczeniach doświadczalnych z wojskami;
- praca słuchaczy w kołach naukowych.

Pouczające doświadczenia ma ASG WP z działalności w zakresie ujawniania i kształcenia słuchaczy

szczególnie uzdolnionych. Wykonując Zarządzenie MON w tej kwestii, w akademii zorganizowano w ostatnim okresie system ujawniania i kształcenia szczególnie uzdolnionych słuchaczy ASG WP. W odpowiednim dokumencie określone są wartości i cechy, którym powinien odpowiadać słuchacz uznany za szczególnie uzdolnionego, a także formy i metody ujawniania słuchaczy oraz ich kształcenia /rozwijania/. Przy czym problem ten dotyczy interesujących uczelnię uzdolnień, a więc dowódczych, sztabowych lub dydaktyczno-naukowych.

Główną metodę rozwijania uzdolnień słuchaczy stanowi indywidualne kształcenie. Polega to na tym, że oprócz obowiązkowego programu dla wszystkich, w niektórych przedmiotach słuchacze szczególnie uzdolnieni realizują indywidualnie program dodatkowy. Każdemu ze słuchaczy szczególnie uzdolnionych wyznacza się opiekuna spośród najbardziej doświadczonych nauczycieli akademickich, który opracowuje plan indywidualnego kształcenia danego słuchacza i sprawuje pieczę nad jego rozwojem uzdolnień.

Oczywiste jest, że obciążenie samokształcenia u takich słuchaczy jest o wiele większe niż u pozostałych.

Kontrola przebiegu nauki własnej słuchaczy staje się skuteczna i umożliwia stymulacyjne działanie nauczyciela akademickiego pod warunkiem, że:

- jest wcześniej zaplanowana przez wykładowcę z uwzględnieniem terminów, form i metod przeprowadzenia;

- przeprowadzana jest regularnie w toku całego roku akademickiego i dotyczy wszystkich rodzajów nauki własnej;

- jest masowa, a więc obejmuje zawsze cały stan kontrolowanej grupy;

- wyniki kontroli bieżącej dotyczącej każdego słuchacza, oceniane są według ogólnie przyjętego systemu, uwzględniane są przez nauczycieli akademickich i podawane do wiadomości słuchacza;

- usuwa się niedociągnięcia i braki wykryte w czasie kontroli;

- wyniki kontroli wykorzystuje się podczas prowadzenia pracy ideowo-wychowawczej na kursach i w grupach.

Taka kontrola zapewnia stałą orientację nauczyciela akademickiego o stopniu opanowania przez słuchaczy materiału, pozwala w odpowiednim czasie usuwać braki w tym względzie i na bieżąco doskonalić organizację nauki własnej słuchaczy.

Ważne jest również i to, że kontrola umożliwia ocenę nie tylko wiadomości i umiejętności słuchaczy, ale także ich cech osobowości, takich jak: samodzielność, inicjatywę, upór, twórcze podejście do nauki, umiejętności organizacyjne i inne. Dlatego też dobrze zorganizowana kontrola pozwala nauczycielowi akademickiemu na indywidualne podejście do nauczania każdego ze słuchaczy.

Kontrolę skuteczności pracy słuchaczy w czasie nauki własnej realizuje się poprzez sprawdzanie podjętych samodzielnie przez słuchaczy decyzji, wy-

słuchiwanie meldunków tych decyzji wraz z ich uzasadnieniem, ocenę wystąpień słuchaczy na seminariach, odpowiedzi na pytania kontrolne w czasie zajęć grupowych, a także obserwację przebiegu nauki własnej słuchaczy, sprawdzania ich notatek itp. Celowe jest także przeprowadzanie w czasie zajęć grupowych krótkiego sprawdzianu pisemnego, który dotyczyć może różnych tematów.

Kryteria oceny wyników kontroli określone są przez katedry na podstawie wymagań co do zakresu i stopnia opanowania przez słuchaczy wiadomości i ukształtowania nawyków zgodnie z celami studiów. W toku bieżącej kontroli, słuchaczy ocenia się według czterostopniowego systemu ocen. W czasie omówienia każdego zajęcia i całości ćwiczenia, słuchaczom podaje się do wiadomości oceny oraz pozytywne i negatywne strony ich pracy, a w razie konieczności stawia się indywidualne zadania do usunięcia braków i niedociągnięć.

x x
x

Niniejsza praca jest pierwszym wspólnym naukowo-badawczym opracowaniem dwóch akademii - Armii Radzieckiej i Wojska Polskiego.

Przeprowadzone badania wykazały, że taka forma współpracy między dwiema akademiami bratnich armii - stron uczestników Układu Warszawskiego jest bardzo pożyteczna i owocna.

Wspólna analiza i konfrontacja nagromadzonych

w akademiach doświadczeń w dziedzinie dydaktyczno-wychowawczej pozwoliły opracować szereg zaleceń i rad, które niewątpliwie będą sprzyjać dalszemu doskonaleniu procesu kształcenia kadr oficerskich w obu akademiach.

Oczywiste jest, że te zalecenia i rady powinny być wprowadzane w życie z uwzględnieniem specyfiki i tradycji naszych armii.

Z ramienia
AKADEMII WODSKOJES
im. M.W.Frunzego

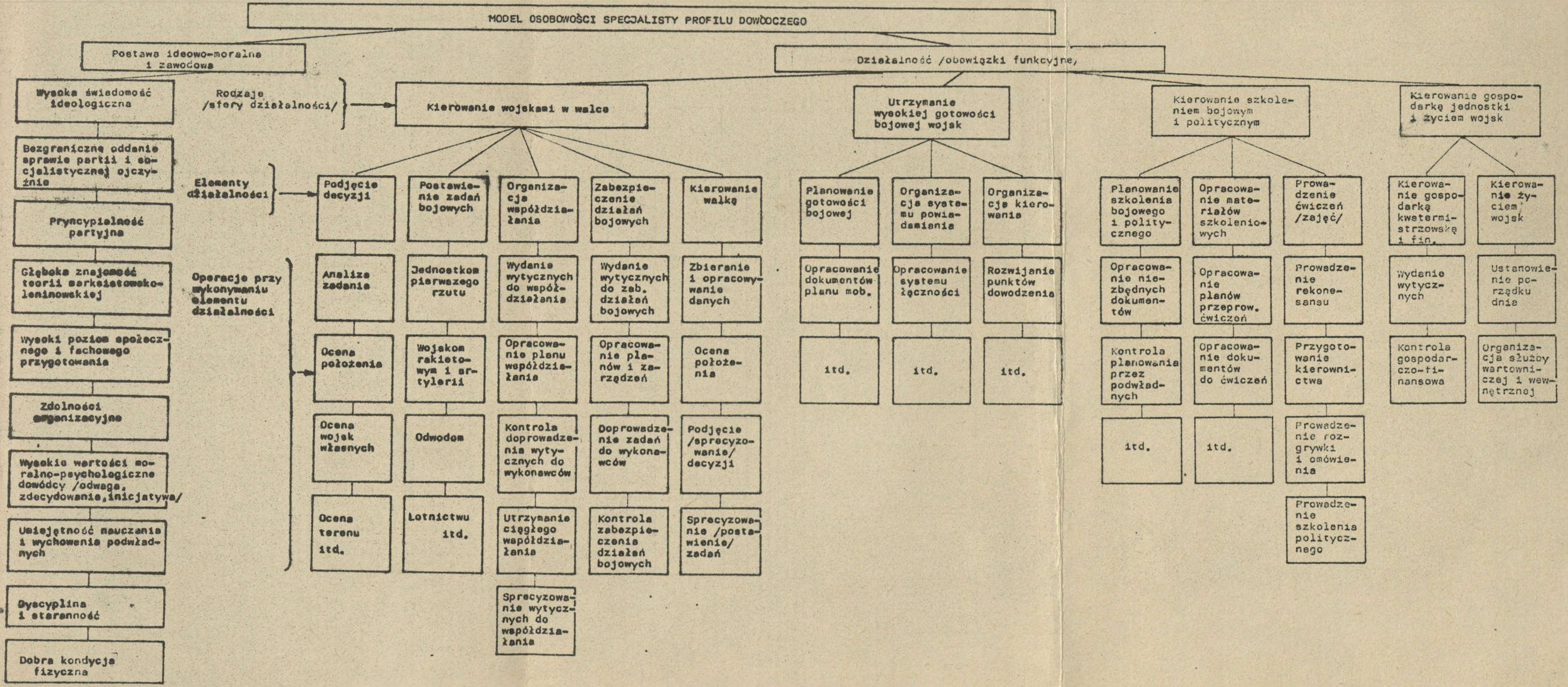
gen. lejtn. W. REZNICZENKO

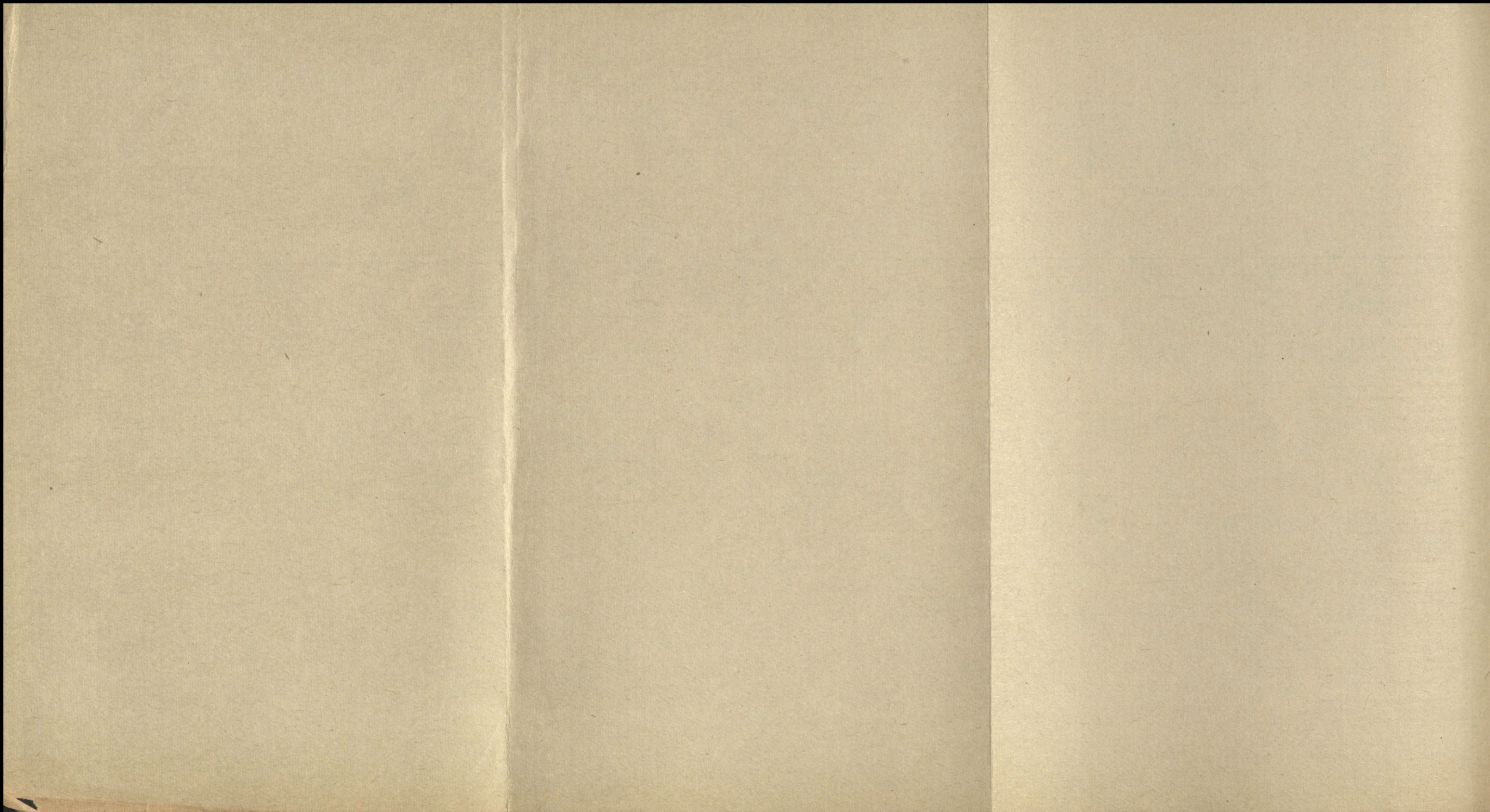
Z ramienia
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO WP
im.gen.brani K.Świerczewskiego

gen. bryg. Z. JUREWICZ

Druk ASG-OXV-80101 zam. nr 520 z dnia 5.3.79 r.

MODEL OSOBOWOŚCI DOWÓDCY

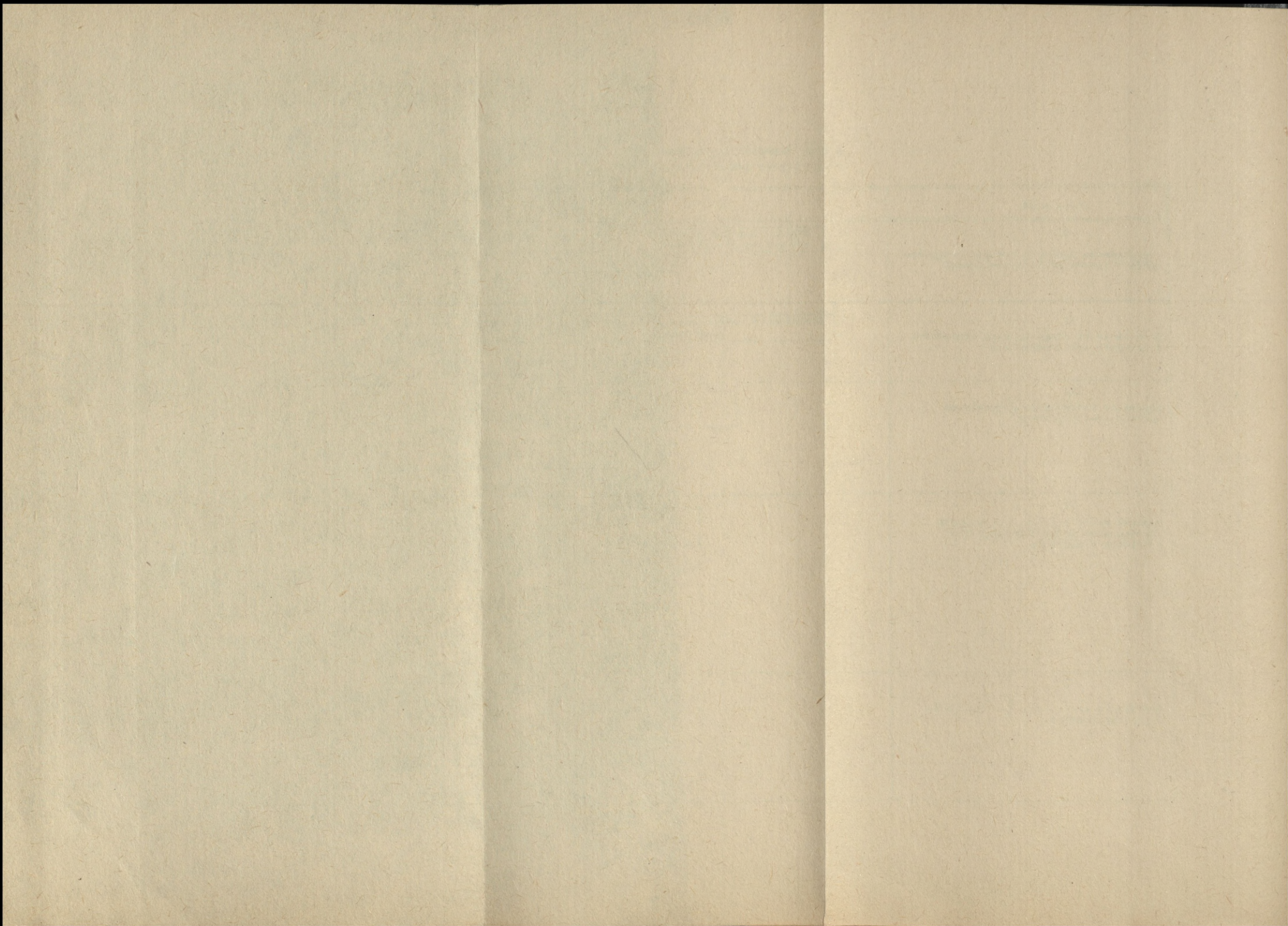

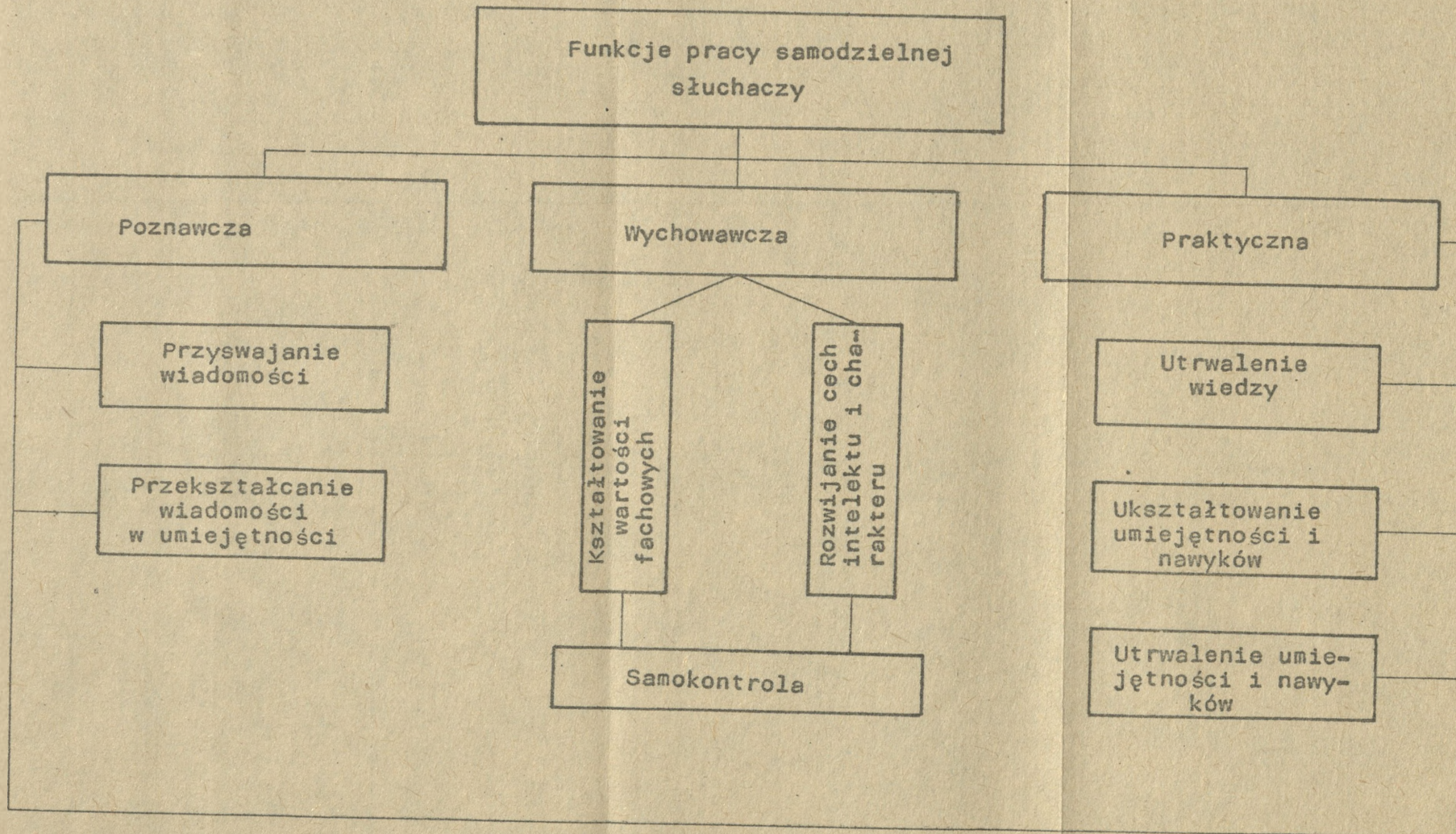

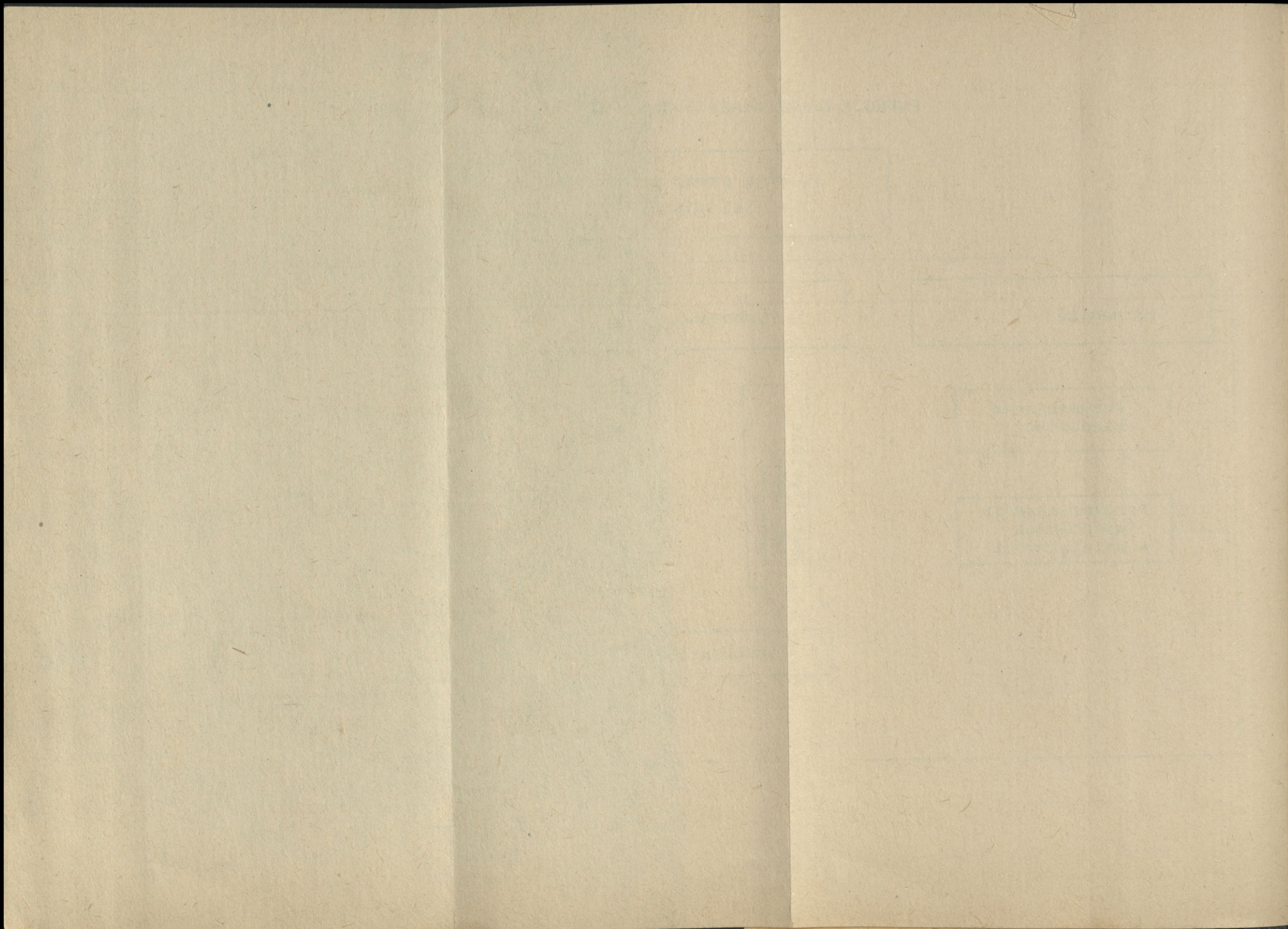
SCHEMAT OPRACOWANIA PROGRAMU STUDIÓW
Z PRZEDMIOTÓW OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH

Załącznik 2

Etapy pracy	Treść pracy
<p>I Opracowanie ogólnych wymagań przygotowania oficerów profilu dowódczego</p>	<p>Analiza wymagań partyjnych i państwowych przygotowania kadr dowódczych</p> <p>Analiza wymagań MON przygotowania kadr dowódczych</p> <p>Wypracowanie ogólnych wymagań przygotowania kadr dowódczych</p>
<p>II Określenie ogólnego zakresu wiadomości i umiejętności absolwentów</p>	<p>Opracowanie modelu osobowości oficera pionu dowódczego</p> <p>Analiza obowiązków funkcyjnych oficera pionu dowódczego</p> <p>Wypracowanie wymagań ogólnego zakresu wiadomości i umiejętności</p>
<p>III Dokonanie zestawienia przedmiotów operacyjno-taktycznych</p>	<p>Studiowanie teorii organizacji i prowadzenia walki /operacji/ i perspektyw rozwojowych</p> <p>Zestawienie przedmiotów</p>
<p>IV Podział budżetu czasu i określenie zakresu wiadomości i umiejętności z każdego przedmiotu</p>	<p>Badanie praktycznej działalności dowódcy, oficera sztabu</p> <p>Określenie ciężaru gustkowego przedmiotu w procesie kształcenia</p> <p>Podział czasu przeznaczanego na studia</p> <p>Określenie ogólnego zakresu wiadomości i umiejętności każdego przedmiotu</p>
<p>V Określenie treści przedmiotów operacyjno-taktycznych</p>	<p>Dobór tematów i opracowanie ich treści</p> <p>Określenie podziału na teoretyczny i praktyczny dział studiów</p>

PRZYKŁADOWY KALENDARZOWY PLAN PRACY SŁUCHACZY NA NAUKĘ WŁASNA
W ZAKRESIE SAMODZIELNEGO PODEJMOWANIA DECYZJI /czas 21 godzin/

Lp.	Treść i kolejność pracy	Podręczniki, skrypty i inne pomoce naukowe	Materiały szkoleniowe	Godziny nauki własnej																				
				wieczorowe			planowane /pierwszy dzień/							wieczorowe			planowane /drugi dzień/							wieczorowe
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	Przestudiowanie założenia, przygotowanie mapy i planowanie pracy	Regulamin Walki; Skrypt nt.: Podręcznik nt.:	Założenie nr...																					
2	Analiza zadania Podręcznik nt.:																						
3	Określenie przedsięwzięć do natychmiastowej realizacji	itd.																						
4	Kalkulacja czasu opracowania wytycznych do przygotowania decyzji do podjęcia decyzji		---																					
5	Ocena nieprzyjaciela																							
6	Ocena wojsk własnych		---																					
7	Ocena terenu		itd.																					
8	Wykonanie notatek /w zeszycie/ z analizy zadania i kalkulacji czasu i oceny położenia																							
9	Wrysowanie decyzji dowódcy na mapę																							
10	Sformułowanie decyzji dowódcy i zanotowanie jej w zeszycie																							
11	Opracowanie legendy na mapie																							
12	Przygotowanie się do meldowania decyzji i jej uzasadnienia																							

1878/1

